

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

POLITIKOS IR MEDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

JOKŪBAS JONAS PROŠKEVIČIUS

II kurso studentas

**DESOVIETIZACIJOS ĮSTATYMO PRIĖMIMO POVEIKIS GRŪTO
PARKO VAIZDINIUI: 2022–2025 M. VIEŠOJO DISKURSO ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: dr. V. Rimaitė-Beržiūnienė

Vilnius, 2026

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....
.....
(data) (v., pavardė) (parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
.....
(data) (Gynimo komisijos sekretoriaus/ės
parašas)

Magistro darbo recenzentė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Desovietizacijos įstatymo priėmimo poveikis Grūto parko vaizdiniui: 2022–2025 m. viešojo diskurso analizė“ yra:

1. Atliktas mano pačio ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Jokūbas Jonas Proškevičius

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Proškevičius J. J. Desovietizacijos įstatymo priėmimo poveikis Grūto parko vaizdiniui: 2022–2025 m. viešojo diskurso analizė: Politikos ir medijų specialybės magistro darbas / Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, darbo vadovė dr. V. Rimaitė-Beržiūnienė – Vilnius, 2026 – 61 p.

Reikšminiai žodžiai: desovietizacija, kolektyvinė atmintis, kultūrinė atmintis, sudėtingas paveldas, Grūto parkas, viešasis diskursas, atminties politika, sovietinis paveldas, diskurso analizė.

Šiame magistro darbe analizuojama, kaip 2022–2025 m. laikotarpiu priimtas ir viešai komunikuojamas desovietizacijos įstatymas veikia Grūto parko vaizdinio konstravimą viešajame diskurse. Tyrimas grindžiamas prielaida, kad sovietinio paveldo pašalinimas iš viešųjų erdvių nereiškia jo išnykimo iš kolektyvinės atminties, bet lemia reikšmių perkėlimą ir perrėminimą kitose institucinėse bei diskursinėse erdvėse. Darbo teorinis pagrindas remiasi kolektyvinės ir kultūrinės atminties teorijomis, Pierre'o Nora atminties vietų koncepcija, Aleidos Assmann kanono ir archyvo dialektika, Sharon Macdonald sudėtingo paveldo samprata bei Laurajane Smith autorizuoto paveldo diskurso teorija. Šios perspektyvos leidžia Grūto parką analizuoti kaip ambivalentišką atminties erdvę, kurioje sovietiniai simboliai nėra nei visiškai eliminuojami, nei vienareikšmiškai įprasminami. Empirinė darbo dalis paremta diskurso analizės metodologija, taikoma instituciniams dokumentams (teisės aktams, savivaldybių sprendimams, ekspertinėms išvadoms) ir nacionalinės bei regioninės žiniasklaidos publikacijoms. Analizė atskleidžia, kaip viešajame diskurse Grūto parkas konstruojamas kaip ideologiškai neutralizuota atminties erdvė, archyvas ar edukacinė institucija, kartu išryškinant diskursines įtampas tarp kritinės refleksijos, neutralizavimo ir nostalgijos naratyvų. Gauti rezultatai rodo, kad desovietizacijos įstatymo įgyvendinimas ne panaikina sovietinių simbolių reikšmės, bet perkelia jas į kitą mnemoninį režimą, kuriame Grūto parkas tampa svarbia atminties politikos infrastruktūra.

Išvadas

Nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo Lietuva susiduria su klausimu, kaip elgtis su sovietiniu materialiuoju paveldu – paminklais, memorialais, gatvių ar aikščių pavadinimais¹. Šie objektai viešojoje erdvėje veikė ne tik kaip istorinės praeities ženklai, bet ir kaip ideologinės galios bei kolektyvinės atminties formavimo priemonės. Vis dėlto iki 2022 m. desovietizacijos procesas Lietuvoje buvo fragmentiškas: sprendimai dėl simbolių šalinimo ar pervadinimo buvo priimami lokaliai, dažnai priklausė nuo politinio konteksto ar visuomenės spaudimo, nebuvo grindžiami vieninga nacionaline strategija². Dėl to desovietizacija dažnai pasireiškėdavo kaip simbolinė, o ne sisteminė praktika, nukreipta daugiau į pavienius objektus nei į platesnius struktūrinius atminties politikos pokyčius.

Esminis lūžis įvyko 2022 m., Rusijai pradėjus plataus masto karą prieš Ukrainą³. Šiame geopolitiniame kontekste sovietinis paveldas Lietuvoje įgijo naują politinę reikšmę: jis imtas suvokti ne tik kaip istorinis reliktas, bet ir kaip potencialus autoritarinių bei imperialistinių ideologijų sklaidos kanalas⁴. Ši situacija sukūrė pakankamai politinės valios priimti desovietizacijos įstatymą, kuris buvo pristatytas kaip priemonė stiprinti visuomenės atsparumą propagandai ir didinti valstybės rezistencinį potencialą⁵. Taigi, desovietizaciją pradėta konceptualizuoti ne vien kaip kultūrinės atminties tvarkymo instrumentą, bet ir kaip svarbų nacionalinio saugumo aspektą.

---

¹ Rasa Čepaitienė, „Dekomunizacijos formos ir eiga“, *Postsovietinis tranzitas: nuo Sovietų Sąjungos žlugimo iki karo Ukrainoje. Atmintis, paveldas, tapatumas buvusioje SSRS*. Obuolys, 2022, 91-92 p.

² Ibid, 139 p.

³ Jūratė Skėrytė, „Kuzmickienė: desovietizacijos įstatymas yra demokratinis būdas gintis nuo naikinančių režimų“, lrt.lt, 2022-06-16, https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1721259/kuzmickiene-desovietizacijos-istatymas-yra-demokratinis-budas-gintis-nuo-naikinanciu-rezimu?srsId=AfmBOoqKWfdoQ2NwI8Qh9gajwaOeXolj9hQTkK9QkA_fGzKueqFEwHvU

⁴ Gytis Pankūnas, „Desovietizacijos įstatymas: režimų simbolius siūlo šalinti ne tik iš paminklų, bet ir iš gatvių pavadinimų“, lrt.lt, 2022-06-02, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1708611/desovietizacijos-istatymas-rezimu-simbolius-siulo-salinti-ne-tik-is-paminklų-bet-ir-is-gatvių-pavadinimų?srsId=AfmBOor3cZz-mxuVUytZ7k3UQYPCXX4I37v1U45zI9dzEuZJkthF5A5y>

⁵ ELTA, „Seimas svarstys desovietizacijos įstatymo projektą“, lrytas.lt, 2022-06-16, <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2022/06/16/news/seimas-svarstys-desovietizacijos-istatymo-projekta-23695894>

Tačiau įstatymo logika atskleidžia giluminę įtampą. Nors siekiama pašalinti totalitarinius simbolius iš viešųjų erdvių, įstatymas nenumato jų sunaikinimo⁶. Priešingai – 6 straipsnyje numatoma, kad tokie objektai gali būti saugomi muziejuose, archyvuose ar kitose institucijose edukaciniais, moksliniais ar kolekcionavimo tikslais⁷. Vadinasi, simboliai nėra eliminuojami iš kultūrinės apyvartos, jie gali būti perkeliami į naują erdvinį ir diskursinį kontekstą. Tokiu būdu atsiskleidžia paradoksas: paminklo pašalinimas iš aikštės ar kitos viešosios erdvės jo neištrina iš viešojo diskurso, o tik transformuoja interpretacijos sąlygas.

Vienu iš pagrindinių tokių rekontekstualizacijos taškų tapo Grūto parkas – vienintelė privačios iniciatyvos pagrindu veikianti institucija, kurioje sovietinio režimo simboliai ne tik saugomi, bet ir rodomi plačiajai visuomenei. 2022–2023 m. laikotarpiu į parką buvo perkelti šeši objektai, įskaitant Petro Cvirkos paminklą⁸ (Vilnius, perkeltas 2023 m. birželį), Antakalnio kapinių stelas⁹ (Vilnius, 2022 m. gruodį), sovietinių karių memorialo skulptūras iš Klaipėdos Skulptūrų parko¹⁰ (2022 m. birželį) bei Raudonosios armijos kario skulptūrą iš Merkinės¹¹ (Varėnos r., 2022 m. birželis). Taip pat į parką išvežti du sovietų karių paminklai iš Kėdainių r.¹² ir keli sovietiniai paminklai iš

---

⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, „Gegužės 1-ąją įsigalioja viešųjų erdvių desovietizacijos įstatymas“, 2023-04-28, https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=284659

⁷ Lietuvos Respublikos Seimas, „Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymas“, Vilnius, 2022 m., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b80056227d3211edbdcebd68a7a0df7e?jfwid=-rhnnontwv> [žiūrėta 2025 m. gegužės 24 d.]

⁸ ELTA, „Petro Cvirkos paminklas bus perkeliamas į Grūto parką“, *DELFI*, 2022-06-28, <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/petro-cvirkos-paminklas-bus-perkeliamas-i-gruto-parka-93795199>

⁹ Vilniaus miesto savivaldybė, „Antakalnio kapinėse demontuoti sovietinio paminklo postamentas ir aukuras“, *vilnius.lt*, 2024-02-06, <https://vilnius.lt/naujienos/antakalnio-kapinese-demontuoti-sovietinio-paminklo-postamentas-ir-aukuras>

¹⁰ Martynas Vainorius, „Klaipėda atsisveikins su sovietinio memorialo skulptūromis“, *Atvira Klaipėda*, 2022-06-22, <https://www.atviraklaipeda.lt/2022/06/22/klaipeda-atsisveikins-su-sovietinio-memorialo-skulpturomis/>

¹¹ BNS, „Lietuvoje nukeltus sovietinius paminklus KPD siūlo perduoti „Grūto parkui““, *15min.lt*, 2022-06-01, <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/vizualieji-menai/lietuvoje-nukeltus-sovietinius-paminklus-kpd-siulo-perduoti-gruto-parkui-929-1687766>

¹² Eglė Kuktienė, „Sovietinis palikimas iš Kėdainių iškeliavo – Grūto parkui teko pakeisti nuomonę“, *15min.lt*, 2023-01-17, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/sovietinis-palikimas-is-kedainiu-iskeliavo-gruto-parkui-teko-pakeisti-nuomone-56-1996142>

Panevėžio¹³. Kitų siūlomų arba planuojamų demontuoti objektų atžvilgiu Grūto parkas taip pat minimas kaip potenciali saugojimo erdvė.

Pastebėtina tai, kad akademinėje literatūroje Grūto parkas ilgą laiką buvo vertinamas ambivalentiškai: kritikai jį apibūdino kaip pernelyg komercinę¹⁴, nostalgiją sovietmečiui skatinančią¹⁵ ar aiškaus edukacinio naratyvo neturinčią erdvę¹⁶. Dėl šios prieštaringos reputacijos parkas dažnai buvo laikomas marginalia, periferine atminties erdve, potencialiai nesuderinama su valstybės oficialiu istorijos naratyvu. Tačiau desovietizacijos įstatymo įsigaliojimas iš esmės sukuria sąlygas muziejui užimti žymiai svarbesnę rolę kolektyvinės atminties formavimo ir išlaikymo procesuose. Nuo 2022 m. vis daugiau savivaldybių ėmė siųsti demontuotus sovietinius paminklus būtent į Grūto parką, kadangi jo konceptas bei infrastruktūra sukuria patogų sprendimą šiems objektams saugoti. Taip parkas, anksčiau buvęs simboliškai periferinis, tapo viena pagrindinių vietų, kurioje materializuojamas valstybės sprendimas tvarkytis su sovietiniu paveldu.

Būtent čia pastebima **pagrindinė tyrimo problema**. Viena vertus, desovietizacijos įstatymas siekia neutralizuoti sovietinių simbolių ideologinį poveikį, juos pašalindamas iš viešosios erdvės. Kita vertus, simboliai nėra sunaikinami – jie perkeliama į erdves, kur jų interpretacija tampa daugialypė ir potencialiai dviprasmė. Grūto parke paminklai gali būti suvokiami kaip istorijos liudijimai, meniniai objektai, ideologiniai reliktai ar net pramoginiai eksponatai. Tokia interpretacinė atvirybė kelia klausimą, ar perkėlimas iš tiesų sumažina simbolių galią, ar tik perkelia ją į kitą, sunkiau kontroliuojamą lygmenį. Ši dilema kelia **pagrindinį šio tyrimo klausimą**: kaip desovietizacijos įstatymo priėmimas ir jo viešoji komunikacija veikia Grūto parko vaizdinio konstravimą viešajame diskurse?

---

¹³ 15min, „Trys Panevėžio balvonai išvežti į Grūto parką“, *15min.lt*, 2023-03-22, <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/vizualieji-menai/trys-panevezio-balvonai-isvezti-i-gruto-parka-929-2026614>

¹⁴ Gediminas Lankauskas, „Apie sensorinę socializmo atmintį“, *Lietuvos Etnologija: Socialinės Antropologijos ir Etnologijos Studijos* 6, 2006, 55-56 p., <https://www.istorija.lt/data/public/uploads/2020/09/lietuvos-etnologija-6-15-2006-5-g.-lankauskas-apie-sensorinc499-socializmo-atmintc4af-p.-47-72.pdf> [žiūrėta 2025 m. birželio 1 d.]

¹⁵ Jelena Karpenko, „Paminklo „natūralizavimas“: sovietinio paveldo įsisavinimo praktikos Grūto parke“, *Vietos dvasios beiėškant*. Lietuvos istorijos institutas, 2014, 279-280 p. [žiūrėta 2025 m. birželio 1 d.]

¹⁶ Paul Williams, „The Afterlife of Communist Statuary: Hungary's Szoborpark and Lithuania's Grutas Park“, *Forum for Modern Language Studies*. Vol. 44. No. 2. Oxford University Press, 2008, 191 p.

Ši įtampa tarp siekio neutralizuoti sovietinių simbolių ideologinį poveikį ir jų neišvengiamo reikšmių daugialypiškumo naujose erdvėse sudaro šio tyrimo analitinį atskaitos tašką. Desovietizacijos įstatymo kontekste Grūto parkas tampa ne tik praktiniu sprendimu, leidžiančiu perkelti iš viešųjų erdvių pašalintus paminklus, bet ir reikšminga diskursine vieta, kurioje susikerta skirtingos atminties politikos sampratos, interpretacinės strategijos ir galios santykiai. Būtent todėl kyla poreikis empiriškai ištirti, kaip šis parkas po 2022 m. pradedamas konstruoti viešajame diskurse ir kokias prasmes jam priskiria skirtingi diskurso dalyviai.

Atsižvelgiant į tai, šio **darbo tikslas** yra ištirti, kaip desovietizacijos įstatymo priėmimas ir jo viešoji komunikacija 2022–2025 m. laikotarpiu konstruoja Grūto parko vaizdinį viešajame diskurse nustatant ar parkas diskursyviai įtvirtinamas kaip ideologiškai neutralizuota atminties erdvė, ar kaip nostalgijos ir konflikto laukas. Tyrimu nesiekama atsakyti į klausimą, kas „iš tikrųjų yra“ Grūto parkas, bet siekiama parodyti, kaip per kalbą, institucines praktikas ir viešąją komunikaciją formuojamos jo reikšmės bei (ne)ribojamos galimos praeities interpretacijos.

Pagrindiniam darbo tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti kolektyvinės ir kultūrinės atminties teorinį pagrindą bei „sudėtingo paveldo“, kanono ir archyvo sampratą, taikomas Grūto parko atvejui.
2. Pagrįsti diskurso analizės taikymą Grūto parko viešojo diskurso tyrimui ir apibrėžti tyrimo duomenų rinkimo bei analizės logiką.
3. Išanalizuoti, kaip po 2022 m. viešajame – t.y. instituciniame ir žiniasklaidos – diskurse konstruojamas Grūto parko vaizdinys.
4. Išnagrinėti, ar Grūto parkas viešajame diskurse įtvirtinamas kaip ideologiškai neutralizuota, ar kaip nostalginė ir konfliktinė atminties erdvė.

Darbo struktūra susideda iš trijų pagrindinių dalių. Siekiant įgyvendinti iškeltus uždavinius, darbe pirmiausia pateikiama literatūros apžvalga, kurioje aptariami ankstesni tyrimai, nagrinėjantys desovietizacijos procesus, sovietinio paveldo reikšmes ir Grūto parko interpretacijas akademiniame diskurse. Ši apžvalga leidžia identifikuoti teorines prielaidas, vyraujančius požiūrius bei tyrimų ribotumus ir pagrįsti šio darbo aktualumą.

Sekančioje dalyje plėtojamas teorinis pagrindas, leidžiantis sovietinį paveldą analizuoti kaip kolektyvinės ir kultūrinės atminties reiškinį. Pasitelkiamos „sudėtingo paveldo“ koncepcijos, taip pat kanono ir archyvo sampratos, kurios padeda Grūto parką suvokti kaip erdvę, į kurią perkelti objektai nėra nei visiškai ištrinami iš atminties lauko, nei vienareikšmiškai integruojami į oficialų istorinį naratyvą. Tokia teorinė perspektyva leidžia atskleisti, kaip paminklų perkėlimas veikia ne tik materialų kraštovaizdį, bet ir simbolines galios struktūras.

Toliau darbe pagrindžiamas diskurso analizės taikymas Grūto parko viešojo diskurso tyrimui ir apibrėžiama tyrimo duomenų rinkimo bei analizės logika. Diskurso analizė pasirinkta kaip metodologinė prieiga, leidžianti nagrinėti, kaip institucijos, ekspertai ir žiniasklaida per kalbą konstruoja Grūto parko vaizdinį, legitimizuoja sprendimus dėl sovietinio paveldo tvarkymo ir nustato leistinas interpretacines ribas. Ši prieiga leidžia tirti ne pavienius tekstus, bet platesnes diskursines tendencijas, atsiskleidžiančias po desovietizacijos įstatymo priėmimo.

Empirinėje darbo dalyje analizuojama, kaip instituciniame ir žiniasklaidos diskurse, kuris darbo kontekste yra suvokiamas kaip viešasis diskursas, formuojamas Grūto parko vaizdinys po 2022 m., išryškinant skirtingus jo konstravimo naratyvus ir jų tarpusavio įtampas. Galiausiai, remiantis atlikta analize, įvertinama, ar Grūto parkas viešajame diskurse įtvirtinamas kaip ideologiškai neutralizuota atminties erdvė, atliepanti desovietizacijos įstatymo logiką, ar kaip nostalginė ir konfliktinė vieta, kurioje sovietiniai simboliai išlieka politiškai ir kultūriškai reikšmingi. Tokiu būdu tyrimas siekia prisidėti prie platesnių diskusijų apie tai, kaip valstybės sprendimai ir viešoji komunikacija formuoja santykį su problemiška praeitimi ir jos materialiais pėdsakais.

1. Literatūros apžvalga

Nors akademinė literatūra lig šiol nenagrinėjo desovietizacijos įstatymo poveikio institucijoms, tiek pats desovietizacijos procesas, tiek Grūto parko rolė Lietuvos atminties lauke yra nuodugniai aptartos temos. Literatūros apžvalga skirstoma į dvi dalis: pirmoje pristatoma, kaip sovietinės praeities ženklai ir simboliai buvo tvarkomi viešajame

diskurse bei politinėse praktikose Lietuvoje, o antroje – kaip Grūto parkas buvo apmąstomas akademinėje literatūroje, įskaitant jo institucinį ir interpretacinį vaidmenį.

1.1. Desovietizacija

Desovietizacijos diskursas Lietuvoje nėra naujas – jau nuo 1990 m. Nepriklausomybės atkūrimo visuomenėje kilo klausimų, kaip elgtis su sovietiniu materialiniu palikimu: paminklais, memorialais, gatvių pavadinimais. Viena pirmųjų šią temą akademiškai reflektavusių tyrėjų buvo Rasa Čepaitienė, kuri desovietizacijos procesus analizavo kaip kultūrinės atminties formavimo proceso dalį, kur sovietinių simbolių šalinimas iš viešųjų erdvių yra skirtas įtvirtinti naują moralinę tvarką¹⁷. Autorė pabrėžia, kad būdami viešojoje erdvėje, šie objektai įgauna moralinį užtaisą, t.y., veikia kaip kolektyvinio elgesio normų ir vertybių perdavimo priemonės¹⁸, todėl gana sovietinio režimo palikimas tapo viešųjų diskusijų objektu Lietuvoje. Taip, iš esmės, šis straipsnis parodo tam tikrą logikos tęstinumą nuo pirmųjų bandymų deideologizuoti viešąsias erdves posovietiniame laikotarpyje iki dabartinio desovietizacijos įstatymo. Vėlesniuose savo tyrimuose, R. Čepaitienė desovietizacijos procesą traktuoja kaip būdą postsovietinėms valstybėms įtvirtinti savo teisę į suverenumą bei pademonstruoti priklausymą Vakarų politinei ir vertybinei erdvei¹⁹. Simbolinių objektų pašalinimas iš viešosios erdvės šiuo atveju tampa ne tik moralinio atsiribojimo, bet ir geopolitinio apsisprendimo gestu. Tuo tarpu fragmentiški ir politizuoti bandymai spręsti iliustracijos ar archyvų paviešinimo klausimus dar labiau sustiprino simbolinių veiksmų svarbą²⁰, perkeliančią desovietizacijos svorį nuo struktūrinės reformos prie erdvinės atminties reorganizacijos.

Panašius procesus reflektuoja ir Alvydas Nikžentaitis, teigdamas, kad viešųjų erdvių simbolinis pasisavinimas yra viena pagrindinių priemonių formuoti nacionalines

---

¹⁷ Rasa Čepaitienė, „Sovietmečio atmintis – tarp atmetimo ir nostalgijos“, *Lituanistica*, t. 53, nr. 4 (72), 2007, 36 p., https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2007/4/Lit_036_050.pdf [žiūrėta 2025 m. gegužės 26 d.]

¹⁸ Ibid, 37 p.

¹⁹ Rasa Čepaitienė, „Dekomunizacijos formos ir eiga“, *Postsovietinis tranzitas: nuo Sovietų Sąjungos žlugimo iki karo Ukrainoje. Atmintis, paveldas, tapatumas buvusioje SSRS*. Obuolys, 2022, 91-92 p.

²⁰ Ibid, 93-94 p.

atminties kultūras²¹. Pasak jo, sovietiniai ar nacionaliniai simboliai veikia ne tiek dėl reprezentuojamo istorinio turinio, kiek dėl gebėjimo įtvirtinti ideologinę nuosavybę miesto atžvilgiu. Urbanistinėje erdvėje atsirandantys paminklai ir kiti ženklai tampa ideologinių mitų išraiškomis²², padeda sukurti moralinį ir simbolinį pagrindą istorinėms pretenzijoms ir kolektyvinei tapatybei. Ši perspektyva leidžia suprasti, kodėl paminklų pašalinimas ar perkėlimas nėra vien techninis sprendimas, bet veikia kaip reikšminė intervencija į viešosios atminties lauką. Pasak Nikžentaičio, tokie simboliai – tiek tautiniai, tiek komunistiniai – dažnai tampa savotiškais nuosavybės ženklų kūrimo instrumentais²³: jų buvimas ar nebuvimas erdvėje apibrėžia, kam priklauso miesto istorija ir kokios vertybės laikomos saugotinomis. Šiuo požiūriu, desovietizacijos įstatymas gali būti vertinamas kaip bandymas rekonstruoti viešąją erdvę pagal vienos kolektyvinės atminties modelį, marginalizuojant alternatyvias praeities patirtis ar interpretacijas.

Reikšmingą požiūrį į valstybės ir atminties sąveiką tap pat siūlo Timothy Snyder, kuris analizavo, kaip posovietinės šalys, įskaitant Lietuvą, siekė įtvirtinti suverenumą ne tik politinėje ar teisinėje, bet ir simbolinėje plotmėje. Pasak jo, sėkminga valstybė yra ne tik ta, kuri turi „atmintį“, bet ta, kuri įgyja suverenumą virš atminties²⁴ – t. y. gebėjimą ją struktūruoti, politizuoti ir nukreipti valstybinių tikslų link. Snyder taip pat atskiria „masinę asmeninę atmintį“ nuo „nacionalinės atminties“, kuri dažniausiai konstruojama ne remiantis gyvų liudininkų patirtimis, bet per institucines ir erdvines reprezentacijas²⁵. Ši perspektyva leidžia matyti desovietizacijos įstatymą ne vien kaip reagavimą į trauminę sovietinę praeitį, bet kaip kryptingą bandymą perkonstruoti nacionalinę atmintį.

Dar vieną aktualų požiūrį į paminklus kaip valstybės tapatumo formavimo priemonę savo disertacijoje pateikia Viktorija Rimaitė-Beržiūnienė, kurioje, remdamasi socialinio konstruktyvizmo prieiga, teigia, kad paminklai funkcionuoja kaip diskursyvosios praktikos, per kurias reprezentuojama valstybės samprata, nurodoma, kokios reikšmės yra

---

²¹ Alvydas Nikžentaitis, „Erdvių pasisainimas Rytų Prūsijoje XX amžiuje: ar jau atėjo laikas lyginamiesiems tyrimams?“, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis* 24, 2011, 297 p., <https://e-journals.ku.lt/journal/AHUK/article/521/info> [žiūrėta 2025 m. gegužės 26 d.]

²² Ibid, 298-299 p.

²³ Ibid, 299 p.

²⁴ Timothy Snyder, *Memory of sovereignty and sovereignty over memory: Poland, Lithuania and Ukraine, 1939–1999*, *History and memory* 1939, 2002, 55-56 p., https://shron1.chtyvo.org.ua/Timothy_David_Snyder/Memory_of_Sovereignty_and_Sovereignty_over_Memory_Poland_Lithuania_and_Ukraine_1939_1999_anhl.pdf [žiūrėta 2025 m. gegužės 30 d.]

²⁵ Ibid, 49-50 p.

priimtinos, o kokios – nepageidaujamos²⁶. Svarbi šio darbo įžvalga – tai, kad paminklokūros procesai dažnai yra ne tik valstybės, bet ir visuomenės bei lokalsios iniciatyvos produktas, o todėl paminklai atspindi ne vien oficialų naratyvą, bet ir regioninius požiūrius į tai, kas yra Lietuva²⁷. Tai leidžia suprasti, kodėl viešosios erdvės simboliai tampa ginčytiniais objektais: jų šalinimas ar perkėlimas yra ne tik estetiškas ar praktinis sprendimas, bet ir intervencija į nacionalinio tapatumo kūrimą.

1.2. Grūto parkas

Pereinant prie Grūto parko ištirtumo aptarimo, pastebėtina, kad akademinėje literatūroje Grūto parkas dažnai apibūdinamas kaip nevienareikšmė atminties erdvė, kurioje ne tik kaupiami iš viešosios erdvės pašalinti sovietiniai simboliai, bet ir vyksta kultūrinių ir politinių reikšmių transformacijos. Nors objektų perkėlimas į tokią erdvę gali būti traktuojamas kaip ideologinio krūvio neutralizavimo priemonė, dauguma tyrėjų mano, kad Grūto parke ši neutralizacija nėra duotybė. Gediminas Lankauskas savo darbuose daro išvadą, kad Grūto parkas ne tiek ištrina sovietinių paminklų reikšmes, kiek jas perrėmina – iš viešųjų ideologinių ženklų jie tampa estetiniais, istoriniais ar net komerciniais objektais²⁸. Lankauskas argumentuoja, kad Grūto parke eksponuojama sovietinė simbolika nėra tik edukacinio ar pramoginio pobūdžio – tai tarsi simbolinis socializmo kalėjimas, kuriame sovietinė ikonografija pateikiama kaip priešprieša kapitalistinės modernybės ženkams²⁹.

Kiek kitokias įžvalgas pateikia Paul Williams, lygindamas Vengrijos Szoborpark ir Grūto parką, jis daro išvadą, kad pastarasis pasižymi neaiškia institucine intencija, dėl kurios jis išvengia tiesioginės ideologinės pozicijos ir siūlo lankytoji gana atvirą, netgi

---

²⁶ Viktorija Rimaitė-Beržiūnienė, „Paminklai Lietuvoje: valstybės tapatybės konstravimas“ (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2022), 185 p.

²⁷ Ibid, 186 p.

²⁸ Gediminas Lankauskas, „Apie sensorinę socializmo atmintį“, *Lietuvos Etnologija: Socialinės Antropologijos ir Etnologijos Studijos* 6, 2006, 55-56 p., <https://www.istorija.lt/data/public/uploads/2020/09/lietuvos-etnologija-6-15-2006-5-g.-lankauskas-apie-sensorinc499-socializmo-atmintc4af-p.-47-72.pdf> [žiūrėta 2025 m. birželio 1 d.]

²⁹ Ibid, 65 p.

dviprasmišką interpretacinę erdvę³⁰. Autorius pastebi, kad Grūto parkas, priešingai nei Szoborpark, neturi aiškaus politinio ar edukacinio naratyvo, todėl gana ribotai padeda išspręsti sovietinio paveldo įamžinimo dilemą, tačiau prisideda prie jos institucionalizavimo. Autorius teigia, kad Grūto parko lankytojas čia ne tiek kviečiamas reflektuoti apie represinį režimą, kiek laisvai klajoti po ideologinių likučių ekspoziciją, kurios semantinės ribos nėra tvirtai įrėmintos. Šiame kontekste Grūto parkas funkcionuoja labiau kaip vaizdų kolekcija nei istorinė pozicija, o tai, pasak Williams, kelia klausimą, ar toks sprendimas iš tiesų leidžia visuomenei susitaikyti su praeitimi, ar tik sustabdo istorinę diskusiją laikinai vizualinei patirčiai. Šias dvi erdves taip pat lygino Laima Kreivytė, kurios manymu, Szoborpark geba geriau perteikti konkretų naratyvą, kol Grūto parkas, dėl jame slypinčių vidinių prieštaravimų, slopina parko antipropagandinį potencialą³¹.

Jelena Karpenko daro išvadą, kad Grūto parkas, nors oficialiai pristatomas kaip vieta, kurioje siekiama „apnuoginti tautos dvasią gniuždžiusią sovietinę ideologiją“, faktiškai įgyvendina priešingą efektą. Paminklų perkėlimas iš viešųjų miesto erdvių į miškingą Grūto parko aplinką, pašalinant postamentus ir architektūrinius ideologinius rėmus, sąlygoja jų natūralizaciją³², kuomet ideologinis krūvis praranda akivaizdumą, kurį turėjo buvusiuose kontekstuose. Pasak autorės, išimti iš miesto ir įkurdinti gamtoje šie paminklai pirmiausia ima funkcionuoti kaip objektai, liudijantys sovietinės lietuvių skulptūros meistriškumą. Jie praranda savo propagandinį svorį, tačiau įgauna naują meninės retrospekcijos statusą³³. Tokiu būdu ekspozicija ima veikti dvejopai: kaip chaotiška lietuvių monumentaliosios skulptūros istorija ir kartu kaip netikėta pokarinio laikotarpio žanrų, temų bei stilistikos panorama³⁴. Ši transformacija, Karpenko teigimu, leidžia Grūto parkui tapti netiesioginiu sovietinio meno vertės liudytoju, o ne vien jo ideologiniu dekonstravimu. Tuo pat metu iškyla rizika, kad paminklai ne tik neutralizuojami, bet ir subtiliai reabilituojami per estetinę vertę.

---

³⁰ Paul Williams, „The Afterlife of Communist Statuary: Hungary's Szoborpark and Lithuania's Grutas Park“, *Forum for Modern Language Studies*. Vol. 44. No. 2. Oxford University Press, 2008, 191 p. [žiūrėta 2025 m. birželio 1 d.]

³¹ Laima Kreivytė, „Demitologizuojam ar garbinam?“, Yra vien kelias. *Geriausio „Dialogo“ tekstai 1999–2001*, 2001, 189–191.

³² Jelena Karpenko, „Paminklo „natūralizavimas“: sovietinio paveldo įsisavinimo praktikos Grūto parke“, *Vietos dvasios beiėškant*. Lietuvos istorijos institutas, 2014, 279–280 p. [žiūrėta 2025 m. birželio 1 d.]

³³ Ibid. 292 p.

³⁴ Ibid, 281 p.

Parko naratyvo neapibrėžtumas atsispindi ir Rami K. Isaac tyrime, kur, remdamasis lankytojų atsiliepimų knygų analize, autorius pastebi, kad emocinis Grūto parko poveikis yra įvairialypis, bet dažniausiai neužbaigtas: dominuoja smalsumas, ironija, kartais nejaukumas, tačiau retai – aiški moralinė pozicija³⁵. Toks emocinis neapibrėžtumas, pasak tyrėjo, nurodo silpną edukacinį parko potencialą. Šią mintį sustiprina Jolantos Jurašienės magistro darbas, kuriame Grūto parkas apibūdinamas kaip ambivalentiška institucija – muziejaus ir pramogų parko funkcijos čia susipina taip, kad lankytojas nesulaukia aiškių interpretacinių nuorodų³⁶. Pasak autorės, tai leidžia simboliams veikti „neapsisprendusioje“ pozicijoje: jie nebešlovinami, bet ir neišmontuojami, o kartu netampa nei vienareikšmiškai atgrasūs, nei verčiantys giliau reflektuoti. Eglė Rindzevičiūtė, remdamasi „ribinio objekto“ samprata, irgi pabrėžia, kad Grūto parkas reprezentuoja sovietinę praeitį per artefaktus, kurių reikšmės išlieka daugiaprasmės ir neišbaigtos³⁷, o tai leidžia skirtingoms socialinėms grupėms juos interpretuoti savaip.

Apžvelgus lig šiol parašytą akademinę literatūrą šia tema, pastebėtina, kad sovietinio paveldo simbolių perkėlimas iš viešosios erdvės į specializuotas nėra neutralus veiksmas, o veikiau gali būti suprantamas kaip intervencija į kolektyvinės atminties lauką, turinti tiek politinių, tiek kultūrinių pasekmių. Tyrėjai akcentuoja, kad Grūto parkas tokia kontekste funkcionuoja kaip ambivalentiška erdvė, kurioje sovietiniai simboliai nėra nei aiškiai pasmerkami, nei reabilituojami, todėl jų interpretacijos išlieka atviros, o emocinis poveikis – išskaidytas. Vis dėlto, kol kas stokojama tyrimų, kurie analizuotų, kaip naujausi politiniai pokyčiai, specifiskai 2023 m. įsigaliojęs desovietizacijos įstatymas – veikia tokias institucijas praktiniu bei organizaciniu lygmeniu. Šis darbas būtent ir sieks užpildyti šią nišą.

---

³⁵ Rami K. Isaac „Interpreting the Emotions of Visitors: A Study of Visitor Comment Books at the Grūtas Park Museum, Lithuania“, *Scandinavian journal of hospitality and tourism* 15.4, 2015, 419-420 p, <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/15022250.2015.1024818?needAccess=true> [žiūrėta 2025 m. birželio 2 d.]

³⁶ Jolanta Jurašienė, „Ambivalentiškumo problema grūto parke. atvejo studija“ (Magistro darbas, Vilniaus dailės akademija, Dailės istorijos ir teorijos katedra, 2016), 48-49 p.

³⁷ Eglė Rindzevičiūtė „Boundary Objects of Communism Assembling the Soviet Past in Lithuanian Museums“, *Ethnologie française* 48.2, 2018, 281-282 p, https://shs.cairn.info/article/E_ETHN_182_0275 [žiūrėta 2025 m. birželio 2 d.]

2. Teorinis pagrindas

Teorinis šio darbo pagrindas remiasi kolektyvinės ir kultūrinės atminties teorijomis, kurios leidžia kritiškai analizuoti, kaip institucijos valdo problemišką paveldą politinių sprendimų ir kultūrinės transformacijos sąlygomis.

Visų pirma, siekiant analizuoti, kaip visuomenės santykis su istorine praeitimi formuoja dabartinius savivokos, interpretacijos ir atminties politikos procesus, kurie savo ruožtu daro įtaką viešiesiems diskursams ir paveldo reikšmių konstravimui., šis darbas remiasi kolektyvinės atminties sąvoka. Pirmasis sociologas, apibrėžęs šią sąvoką, buvo prancūzas Maurice Halbwachs.

Anot jo, asmeniniai prisiminimai yra neatskiriami nuo visuomenės, kurioje šie atsiminimai yra atgaivinami, reorganizuojami bei lokalizuojami kolektyvinės atminties įrankių (angl. - *collective memory frameworks*), tokių kaip kalbos, tekstų, ar vaizdinių, pagalba³⁸. Tai reiškia, kad kolektyvinė atmintis, kaip ir individualūs prisiminimai, yra socialiai konstruojama pagal to specifinio laikotarpio mąstyseną, tad turi gebėjimą ir kisti permąstant skirtingus viešai prieinamus kolektyvinės atminties įrankius. Nepaisant to, kad tiek istorija, tiek atmintis turi ribotą prieigą prie realiai apčiuopiamos praeities, visuomenėje yra plačiai paplitusi nuostata, kad istorija kaip akademinė disciplina yra arčiausia istorinės tiesos dėl savo chronologiškumo, linijinio naratyvo bei moksliškumo.

Atmintis, kita vertus, yra spontaniška ir reikalauja kolektyvinės atminties įrankių (archyvų, muziejų, tradicijų, paminklų), kad išliktų gyva. Tai kuria ir savitą santykį su dabartimi bei joje tebevykstančiais reiškiniais, kurio dėka praeities suvokimas yra perduodamas iš kartos į kartą. Kitaip tariant, atmintis žymi istorijos nenutrūkstumą ir yra būtina sąlyga istorinių faktų išlikimui.

Kolektyvinės atminties sampratą vėliau išplėtojo Jan Assmann, pasiūlęs komunikatyviosios ir kultūrinės atminties skirtį³⁹. Komunikatyvioji atmintis siejama su gyvais prisiminimais, perduodamais per asmenines patirtis ir kasdienę komunikaciją,

---

³⁸ Maurice Halbwachs, „On Collective Memory”. London, Chicago: The University of Chicago Press, 1996, 38 p.

³⁹ Jan Assmann, „Communicative and Cultural Memory”, Kn. Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook, red. Astrid Erll, Ansgar Nünin. Berlin: Walter de Gruyter, 2008, 109-110 p.

todėl yra riboto laiko ir kintanti. Tuo tarpu kultūrinė atmintis yra institucionalizuojama ir stabilizuojama per materialius objektus, tekstus, simbolines praktikas ir oficialius naratyvus, dažnai palaikoma valstybinių ar ekspertinių institucijų. Ši skirtis leidžia analizuoti, kaip tam tikros istorinės patirtys, nykstant tiesioginiams liudininkams, pereina iš komunikatyviosios į kultūrinę atmintį ir tampa sąmoningai tvarkomu bei reguliuojamu atminties lauku.

Vienas iš specifinių būdų, kaip komunikatyvioji atmintis virsta kultūrine, aprašė Pierre Nora, pasiūlęs „atminties vietų“ (*lieux de mémoire*) koncepciją, pagal kurią materialūs objektai – paminklai, muziejai, archyvai – tampa reikšmingi tada, kai nyksta gyva, socialiai perduodama atmintis⁴⁰. Ši idėja leidžia ne tik identifikuoti Grūto parką kaip specifinę atminties erdvę, bet ir kritiškai įvertinti sąlygas, kuriomis tokios erdvės apskritai tampa reikalingos. Pasak Nora, atminties vietos susiformuoja ne tais atvejais, kai atmintis dar gyva ir gali būti spontaniškai perduodama iš lūpų į lūpas, bet priešingai – kai tokia atmintis nyksta. Kaip jis pats teigia, „*lieux de mémoire* egzistuoja todėl, kad nebeliko *milieux de mémoire*“⁴¹ (liet. - atminties aplinka)“. Kitaip tariant, atminties vietos atsiranda tuomet, kai išnyksta organiškai perduodamo procesas. Ši įžvalga yra itin reikšminga tiriant Grūto parko atvejį, kadangi galima daryti prielaidą, kad Desovietizacijos įstatymo priėmimas nurodo valstybės suvokimą, jog ši praeitis nebėra patikimai suvaldyta per spontanišką visuomenės atmintį. Kitaip tariant, Grūto parko reikšmė išauga dėl vertinimo, kad sovietinė atmintis yra dar pernelyg fragmentuota ir potencialiai pavojinga. Šiuo požiūriu parkas veikia kaip kompensacinis mechanizmas, skirtas stabilizuoti atmintį tuo metu, kai natūrali atminties terpė laikoma nestabilia.

Nora taip pat pabrėžia, kad atminties vietos nėra natūralios ar spontaniškos – jos yra sąmoningai kuriamos, atrenkamos ir saugomos. Pasak jo, *lieux de mémoire* „yra istorijos akimirkos, išplėtos iš istorijos eigos, o paskui sugrąžintos; ne visai gyvos, bet dar nemirusios, tarsi kriauklės likusios ant kranto atsitraukus gyvosios atminties jūrai“⁴². Šią metaforą galima pritaikyti ir reflektuojant Grūto parko statusą: sovietiniai simboliai čia nebėra kasdienės politinės tikrovės dalis, bet dar nėra ir visiškai užmiršti, panaikinti iš

---

⁴⁰ Pierre Nora, „Between memory and history: Les lieux de mémoire“, *Representations*, 1989, 7 p., <https://www.jstor.org/stable/pdf/2928520> [žiūrėta 2025 m. birželio 4 d.]

⁴¹ Ten pat.

⁴² Ten pat, 12 p.

atminties cirkuliacijos. Tad atminties vietos yra praeities fragmentai, kurie tampa institucionalizuoti tik tam tikromis istorinėmis ir politinėmis aplinkybėmis, kai sprendimai dėl atminties tvarkymo perkeliama į institucijų, ekspertų ar administracinių procedūrų lygmenį. Todėl jų egzistavimas neišvengiamai susijęs su atranka ir galios santykiais – ne atvira politine konfrontacija, bet sprendimais, kurie pateikiami kaip racionalūs, techniniai ar kultūriniai.

Apibendrinant, Nora teorija leidžia Grūto parką suvokti ne tik kaip „atminties vietą“, bet kaip atminties krizės produktą, kuriame sovietinė praeitis perkelta iš gyvos, konfliktiškos atminties į institucionalizuotą istorijos ir archyvavimo režimą. Šis perėjimas leidžia valstybei reguliuoti praeities reikšmes, tačiau kartu užtikrina, kad sovietinė atmintis niekada visiškai neišnyksta.

Papildomą konceptualų pagrindą šiame kontekste suteikia Aleidos Assmann kanono ir archyvo dialektika, skirianti oficialią, institucijų palaikomą atmintį (kanoną) nuo pasyvios, bet potencialiai reaktualizuojamos (archyvo) atminties⁴³. Kanonas, pasak Assmann, apima tuos praeities elementus, kurie nuolat aktualizuojami, viešai matomi ir naudojami kolektyvinės tapatybės bei vertybinių orientyrų formavimui⁴⁴. Tuo tarpu archyvas kaupia tai, kas pašalinama iš kasdienės apyvartos ir netenka normatyvinės galios, tačiau išlieka saugoma kaip potencialus reikšmių rezervuaras, galintis būti reaktualizuotas pasikeitus politinėms, kultūrinėms ar socialinėms aplinkybėms⁴⁵. Assmann pabrėžia, kad archyvas nėra pasyvi ar neutrali talpykla, veikiau jis visada struktūruojamas galios, kuri nusprendžia, kas saugoma, kokiomis sąlygomis ir koku būdu tampa prieinama interpretacijai⁴⁶. Šiuo požiūriu Grūto parkas veikia kaip selektyvus archyvas, kuriame sovietinė praeitis išsaugoma, bet kartu diskursyviai atskiriama nuo dabarties normatyvinių struktūrų. Tačiau būtent ši atskirtis sukuria paradoksalią situaciją: pašalinus objektus iš kanono, jie nepraranda gebėjimo būti interpretuojami, kritikuojami ar net resemantizuojami – priešingai, archyvinė būseną atveria galimybę jiems įgyti naujas, netikėtas reikšmes.

---

⁴³ Aleida Assmann, „Canon and Archive“, *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, red. Astrid Erll, Ansgar Nünning, and Sara B. Young, Walter de Gruyter, Berlin–New York, 2008, 98-99 p.

⁴⁴ Ten pat, 101 p.

⁴⁵ Ten pat, 102-103 p.

⁴⁶ Ten pat.

Svarbią interpretacinę kryptį šio darbo analizėje formuoja Sharon Macdonald tyrimai, nagrinėjantys sudėtingą santykį tarp paveldo, atminties ir reprezentacijos šiuolaikinėse visuomenėse. Macdonald *difficult heritage* koncepcija (liet. - sudėtingas paveldas) pabrėžia, kad moraliai ar politiškai problemiški istoriniai objektai dažniausiai nėra tiesiog pašalinami iš viešosios erdvės. Priešingai, jų išsaugojimas ir eksponavimas tampa būdu visuomenei susidurti su nepatogia praeitimi, ją reflektuoti, diskutuoti ir iš jos mokytis⁴⁷. Tokiu būdu ekspozicinės praktikos tampa būdu „apvilkti“ šiuos objektus naujomis interpretacijomis, pritaikytomis prie šiuolaikinių vertybių ir naratyvų.

Verta paminėti, kad nors ši Sharon Macdonald koncepcija dažniausiai siejama su nacionalsocialistinio režimo paveldo analizėmis Vokietijoje, pati autorė pabrėžia, kad ši sąvoka nėra apribota vienu istoriniu ar ideologiniu kontekstu. *Sudėtingas paveldas* apibrėžiamas ne pagal konkrečią praeities formą, bet pagal santykį, kurį visuomenė palaiko su praeitimi. Šiuo požiūriu sovietinis paveldas posovietinėse visuomenėse atitinka esminius sąvokos kriterijus, nes jis susijęs su represijų, okupacijos ir ideologinio smurto patirtimis, kurios išlieka politiškai ir emociškai aktualios.

Be to, Macdonald pati savo vėlesniuose darbuose išplečia sąvokos taikymą už nacių laikotarpio ribų, analizuodama kolonijinį paveldą⁴⁸, autoritarinių režimų atmintį⁴⁹ ir kitas problemines praeities formas. Šiose analizėse pabrėžiama, kad sudėtingas paveldas visada pasižymi panašiais iššūkiais: kaip išsaugoti materialius liudijimus nelegitimuojuant represinių režimų, kaip suderinti edukaciją su emociniu jautrumu ir kaip valdyti paveldą taip, kad jis nekurtų nostalgijos ar revizionizmo. Šie klausimai yra tiesiogiai aktualūs ir sovietinio paveldo atveju.

Macdonald tolesniuose tyrimuose taip pat atskleidžia, kad muziejinės ir ekspozicinės praktikos niekada nėra neutralios⁵⁰: objektų eksponavimo būdai, paratekstai ir erdvinės struktūros formuoja tam tikras leistinas interpretacijas bei slepia galios

---

⁴⁷ Sharon Macdonald, „Difficult heritage: Negotiating the Nazi past in Nuremberg and beyond“, *Routledge*, 2010, 52 p., https://www.researchgate.net/profile/Sharon-Macdonald-4/publication/288974566_Difficult_heritage_Negotiating_the_Nazi_past_in_Nuremberg_and_beyond/links/6475f0186fb1d1682b1c7e9d/Difficult-heritage-Negotiating-the-Nazi-past-in-Nuremberg-and-beyond.pdf [žiūrėta 2025 m. birželio 4 d.]

⁴⁸ Sharon Macdonald. *Memorylands: Heritage and identity in Europe today*, Routledge, 2013.

⁴⁹ Sharon Macdonald. "Is 'difficult heritage' still 'difficult'? Why public acknowledgment of past perpetration may no longer be so unsettling to collective identities." *Museum International*, 2015.

⁵⁰ Sharon Macdonald, *The politics of display: Museums, science, culture*. Psychology Press, 1998, 21 p.

santykius⁵¹. Ši Macdonald įžvalga yra ypač reikšminga Grūto parko atveju. Parkas diskursyviai gali būti pristatomas kaip „neutralus“ istorinių artefaktų rinkinys ar edukacinė erdvė, tačiau toks neutralumas, kaip rodo Macdonald analizė, pats savaime yra ideologinė pozicija. Neutralizavimas čia veikia ne kaip reikšmių panaikinimas, bet kaip jų perrėminimas taip, kad sovietiniai simboliai būtų matomi tik tam tikrame, politiškai saugiam kontekste. Tokiu būdu Grūto parkas tampa vieta, kurioje sudėtingas paveldas yra ne tik išsaugomas, bet ir diskursyviai suvaldomas, legitimuojant konkrečias atminties politikos kryptis ir kartu ribojant alternatyvių, labiau konfliktiškų interpretacijų galimybes.

Šias įžvalgas papildė Laurajane Smith veikale *The Uses of Heritage* esančios įžvalgos apie vadinamojo „autorizuotą paveldo diskursą“ (angl. - *authorized heritage discourse*), kuriame valstybė ir ekspertai įvairių kalbinių praktikų pagalba nustato, kas laikytina paveldu, kaip jį interpretuoti ir koku būdu visuomenė gali su juo susidurti. Smith teigia, kad paveldas nėra objektyvus – jis yra socialiai ir politiškai kuriamas procesas, per kurį kai kurie objektai įgyja „vertybės“ statusą, o kiti marginalizuojami⁵². Autorė pabrėžia, kad autorizuotas paveldo diskursas veikia ne per atvirus draudimus ar cenzūrą, bet per normalizavimo mechanizmus, kurie apibrėžia, kas laikoma tinkamu paveldo pažinimu. Per teisinės, administracinės ir ekspertinės praktikos nustatomos ne tik paveldo apsaugos taisyklės, bet ir dominuojantys pasakojimai, kuriais visuomenė kviečiama vadovautis. Tokiu būdu alternatyvios interpretacijos tampa nelegitimios⁵³. Grūto parko kontekste tai sudaro prielaidas svarstyti, kad parkas gali funkcionuoti ne tik kaip autonomiška refleksijos erdvė, bet ir kaip institucija, kurios interpretacinį lauką tam tikru mastu struktūruoja valstybės ir ekspertinių institucijų palaikomi paveldo diskursai.

Ankstesnės teorinės perspektyvos leidžia analizuoti, kaip paveldo reikšmės yra stabilizuojamos ir normalizuojamos per diskursus bei institucijas. Tačiau tam, kad būtų galima įvertinti, kaip tokios praktikos keičia patį visuomenės santykį su praeitimi, svarbus tampa Phillip Dwyer siūlomas požiūris. Autoriaus teigimu, paminklų griovimas ar perkėlimas nėra vien destruktivus veiksmas – tai gali būti „mnemoninio režimo

---

⁵¹ Ten pat.

⁵² Laurajane Smith, „Uses of heritage“, Routledge, 2006, 29-31 p., <https://rbb85.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/11/laurajane-smith-uses-of-heritage.pdf> [žiūrėta 2025 m. birželio 4 d.]

⁵³ Ten pat, 33 p.

transformacija“ (angl. - *mnemonic regime change*), kai visuomenės perkonstruoja savo santykį su praeitimi, keičia galios struktūras ir kuria naujas atminties formas⁵⁴. Dwyer pabrėžia, kad mnemoninio režimo transformacija reiškia ne tik fizinių objektų pašalinimą ar perkėlimą, bet ir gilesnį normatyvinį lūžį, per kurį keičiasi tai, kas laikoma viešai reprezentuotina praeitimi ir kaip ši praeitis turi būti įprasminama. Tokiuose procesuose paminklai tampa ne tik istoriniais artefaktais, bet galios indikatoriais – jų buvimas ar nebuvimas signalizuoja, kurios istorinės patirtys yra legitimuojamos, o kurios – marginalizuojamos⁵⁵. Dwyer siūloma perspektyva leidžia paminklų šalinimą ar perkėlimą suvokti kaip aktyvų atminties perstatymo veiksmą, kuris ne uždaro praeities interpretacijas, bet sukuria naujas atminties formas ir naujas konfliktų erdves. Šiuo požiūriu desovietizacijos procesai ne panaikina sovietinę atmintį, o ją perkelia į kitą mnemoninį režimą, kuriame tokios erdvės kaip Grūto parkas veikia kaip pereinamosios atminties infrastruktūros, jungiančios senąsias simbolines galios struktūras su dar ne iki galo stabilizuotu nauju atminties režimu.

Apibendrinant teorinę dalis leidžia tirti ne tik materialų paveldą, bet ir jo diskursinį konstravimą – kaip kalba, medijos ir institucinis diskursas apibrėžia Grūto parko vaidmenį desovietizacijos įstatymo kontekste, formuoja jo semantinį, institucinį ir ideologinį statusą bei atskleidžia platesnės atminties politikos galios struktūras.

3. Tyrimo dizainas

Šioje darbo dalyje apibrėžiama diskurso sąvoka ir paaiškinama, ką reiškia analizuoti diskursą šio tyrimo rėmuose, taip pat pristatoma Michelio Foucault diskurso analizės samprata paremta metodologinė prieiga. Remiantis pagrindiniais jos principais, toliau išskleidžiamas tyrimo dizainas – apibrėžiami analizuojami duomenys, jų atrankos logika ir pagrindiniai analizės žingsniai.

Tyrimas grindžiamas diskurso analizės prieiga, siekiant atskleisti, kaip desovietizacijos įstatymo priėmimas ir jo įgyvendinimas formuoja Grūto parko interpretaciją viešajame diskurse. Diskurso analizė šiuo atveju leidžia nagrinėti, kaip per

---

⁵⁴ Philip Dwyer, „Smashing Statues: Re-evaluating Iconoclasm in History“, *The English Historical Review*, Volume 138, Issue 592, 2023, 431 p, <https://doi.org/10.1093/ehr/cead100> [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 22 d.]

⁵⁵ Ten pat, 446 p.

kalbą, naratyvus ir institucines formuluotes konstruojamos paveldo reikšmės, atminties politikos kryptys ir apibrėžiamos leistinos praeities interpretacijos. Ši prieiga glaudžiai siejasi su interpretatyvia metodologine perspektyva, kurios, pasak ją praktikuojančių Peregrine Schwartz-Shea ir Dvora Yanow, „esminė sąlyga ir skiriamasis bruožas, išskiriantis ją iš kitų tyrimo prieigų – dėmesys reikšmių kūrimo procesams⁵⁶“.

Interpretatyvioje metodologijoje socialinė tikrovė suprantama kaip kuriama per kalbą, simbolius ir praktikas, todėl tyrimas orientuojasi į reikšmių kūrimo procesus ir jų kontekstualumą, o ne į iš anksto apibrėžtų kintamųjų matavimą ar priežastinių ryšių testavimą. Šiuo atveju, tikslas yra atskleisti, kaip konkrečiame istoriniame ir instituciniame kontekste formuojamos ir perkonstruojamos sovietinio paveldo interpretacijos.

Tokia metodologinė orientacija pasirinkta todėl, kad desovietizacijos procesas ir Grūto parko vaidmuo nėra stabilūs ar objektyviai „duoti“ reiškiniai, bet nuolat perapibrėžiami viešajame diskurse, kuriame susikerta skirtingi galios, legitimumo ir atminties politikos interesai. Ši metodinė prieiga taip pat dera su teoriniu darbo pagrindu, kuris remiasi atminties vietų, kanono ir archyvo dialektikos, sudėtingo paveldo, autorizuoto paveldo diskurso ir ikonoklazmo reiškinių analizėmis.

Tyrimo struktūrą sudaro du tarpusavyje susiję etapai: viešojo diskurso analizė, apimanti institucinius dokumentus ir žiniasklaidos publikacijas, bei teminė ir diskursinė šio diskurso analizė.

3.1. Duomenų rinkimas

Tyrimo medžiaga apima 2022–2025 m. laikotarpį – nuo desovietizacijos įstatymo svarstymo ir priėmimo iki pirmųjų jo įgyvendinimo pasekmių ir su tuo susijusių viešųjų diskusijų.

Viešasis diskursas šiame tyrime rekonstruojamas remiantis dviem pagrindinėmis medžiagos grupėmis:

---

⁵⁶ Peregrine Schwartz-Shea ir Dvora Yanow. *Interpretive research design: Concepts and processes*, Routledge, 2013, 46 p.

1. instituciniais dokumentais, apimančiais desovietizacijos įstatymą ir jo aiškinamuosius dokumentus, savivaldybių tarybų sprendimus dėl sovietinių objektų demontavimo ir perkėlimo, valstybinių ir ekspertinių institucijų (pvz., LGGRTC, Kultūros paveldo departamento) išvadas, taip pat Grūto parko administracijos viešąją ir institucinę komunikaciją;
2. žiniasklaidos publikacijomis, paskelbtomis nacionaliniuose ir regioniniuose naujienų portaluose, kuriose aptariami sovietinių paminklų šalinimo procesai, jų perdavimas Grūto parkui ir šių sprendimų interpretacijos viešajame lauke.

Remiantis kritinės diskurso analizės tradicija, institucinių dokumentų ir žiniasklaidos tekstų analizė šiame tyrime grindžiama prielaida, kad net informacinio ar administracinio pobūdžio tekstai niekada nėra neutralūs. Kaip pažymi Machin ir Mayr, kasdienėje ir institucinėje kalboje per pasirinktus žodžius, metaforas, ar techninę leksiką dažnai maskuojamos galios, atsakomybės ir normatyvinės prielaidos⁵⁷, pateikiant tam tikrus sprendimus kaip neišvengiamus ar racionalius. Todėl tiek teisės aktai, tiek žiniasklaidos publikacijos analizuojami kaip lygiaverčiai viešojo diskurso elementai, per kuriuos formuojamas sovietinio paveldo problematiškumas ir Grūto parko vaidmens supratimas.

Medžiaga atrenkama taikant tikslinę atranką, orientuotą ne į tekstų kiekybinį reprezentatyvumą, bet į jų diskursinę reikšmę: analizuojami tekstai, kuriuose tiesiogiai reflektuojamas sovietinio paveldo statusas, Grūto parko vaidmuo ir desovietizacijos įstatymo legitimavimo bei problematizavimo strategijos. Paieškai naudoti raktiniai žodžiai ir jų deriniai apėmė tokias sąvokas kaip „desovietizacija“, „sovietinių paminklų šalinimas“, „Grūto parkas“, „paminklų perkėlimas“, „sovietinis paveldas“ ir pan.

3.2. Duomenų analizė

Interpretatyvioje tyrimo logikoje analitinės kategorijos nėra laikomos galutinėmis ar „užrakintomis“ prieš analizę, bet formuojamos analizės eigoje, derinant teorinius

---

⁵⁷ David Machin ir Andrea Mayr. „How to do critical discourse analysis: A multimodal introduction“, 2023, 10-11 p.

orientyrus ir empirinę medžiagą. Toks požiūris leidžia atliepti diskurso dalyvių vartojamas reikšmes ir pripažįsta, kad tyrėjo supratimas apie analizuojamą reiškinių gilinamas per iteratyvų ir refleksyvų analizės procesą⁵⁸. Būtent dėl to tyrimo analizės procesas grindžiamas indukcijos ir dedukcijos deriniu, leidžiančiu derinti teorinius orientyrus ir empirinį duomenų atsivėrimą.

Šiuo atveju, dedukcinė analizė remiasi teoriniu pagrindu – atminties vietų, kanono ir archyvo, sudėtingo paveldo, autorizuoto paveldo diskurso ir mnemoninio režimo kaitos koncepcijomis. Remiantis šiomis teorijomis ir tyrimo klausimais formuojami pradiniai analitiniai orientyrai, kurie analizės eigoje plečiami indukciškai, reaguojant į empirinėje medžiagoje atsiveriančias netikėtas ar teorinėje dalyje nenumatytas interpretacines kryptis:

- **kaip institucijos, medijos ir ekspertai kalba apie sovietinį paveldą;**
- **koku būdu diskursyviai apibrėžiamas Grūto parko vaidmuo;**
- **kaip konstruojamas legitimumas ir galios santykiai paveldo valdymo procese.**

Analizėje taikomos kategorijos apima, viena vertus, iš teorinės literatūros išvestas teorines kategorijas (sudėtingas paveldas, kanonizacija ir archyvacija, neutralizavimo mechanizmai, istorinės atminties valymas) ir, kita vertus, indukciškai analizės metu išryškėjusias institucines bei viešojo diskurso kategorijas (institucinis legitimumas, sprendimų delegavimas, paveldo valdymo logikos, edukacinė misija, diskursų kovos).

Šios kategorijos grupuojamos tam, kad būtų aiškiai atskirtos skirtingos diskurso plotmės: teorinės kategorijos leidžia identifikuoti, kaip duomenyse atsispindi pagrindiniai atminties studijų konceptai, institucinės kategorijos padeda suprasti galios santykius ir sprendimų logiką paveldo valdyme. Toks skirstymas suteikia analizei struktūriškumo ir sumažina kategorijų persidengimą, kartu palikdamas vietos indukcinei analizei, kuri koreguoja ir plečia kategorijas pagal empirinės analizės metu išryškėjusias reikšmes.

Duomenų analizėje laikomasi kritinėje diskurso analizėje paplitusios nuostatos, kad galios santykiai ir ideologinės prielaidos dažniausiai atsiskleidžia ne per atvirus teiginius, bet per smulkias, rutinizuotas kalbines detales, kurias kasdienėje

---

⁵⁸ Ten pat, 49-50 p.

komunikacijoje lieka nepastebimos. Machin ir Mayr diskurso analizę apibūdina kaip savotišką „detektyvinį darbą⁵⁹“, orientuotą į tai, kaip tekstuose paslepiami priežastiniai ryšiai, abstrahuojami konfliktai ar natūralizuojami sprendimai, pateikiant juos kaip savaime suprantamus ar techninius. Todėl visi surinkti tekstai – įstatymo dokumentai, savivaldybių tarybų sprendimai, institucijų komunikacija, žiniasklaidos tekstai – segmentuojami į smulkesnius prasminius vienetus (sakinius ar pastraipas), leidžiančius nuosekliai fiksuoti, kaip net smulkūs kalbiniai fragmentai prisideda prie platesnių sovietinio paveldo interpretacijos ir desovietizacijos legitimavimo diskursų. Šie segmentai koduojami pagal:

- iš anksto numatytas teorines kategorijas,
- analizės metu induktyviai išryškėjusias papildomas kategorijas.

Kiekvienos kategorijos viduje identifikuojama:

- kas ją vartoja (valstybės institucijos, savivalda, ekspertai, muziejus, žiniasklaida);
- kokiame kontekste ji pasirodo;
- kokią funkciją ji atlieka diskurse (legitimuoja sprendimą, neutralizuoja objektą, suteikia vertę, problematizuoja paveldą, sukuria konfliktą ir pan.).

Tyrime išskiriamos devynios pagrindinės analitinės kategorijos, kurios formuojamos derinant dedukcinę ir indukcinę analizės logikas. Kiekviena kategorija atspindi tam tikrą kalbėjimo apie sovietinį paveldą ir desovietizacijos procesą būdą, kuris viešajame diskurse gali pasireikšti per skirtingus aspektus ar argumentacines kryptis. Šios skirtingos raiškos formos analitiškai išskiriamos kaip subkategorijos, leidžiančios fiksuoti to paties reiškinių variacijas, neprarandant bendro diskursinio nuoseklumo.

Teorinės kategorijos:

Kategorija	Subkategorija	Aprašymas
1. Sudėtingas	1.1. Moralinis	Objektai pristatomi kaip žeidžiantys,

⁵⁹ David Machin ir Andrea Mayr. „How to do critical discourse analysis“, 19 p.

paveldas	problematiškumas	netinkami, moraliai nepriimtini; siejami su okupacija, represijomis, traumuojančia praeitimi.
	1.2. Politinis problematiškumas	Objektai pateikiami kaip politinės grėsmės, propagandos ar manipuliacijos įrankiai, keliantys riziką nacionaliniam saugumui.
	1.3. Istorinis problematiškumas	Objektai suvokiami kaip nepakankamai reflektuoti istorijos reliktai, keliantys poreikį „peržiūrėti“ praeitį.
2. Kanonizacija ir archyvacija	2.1. Kanonizacija	Objektams suteikiama „istorinės vertės“ etiketė; jie laikomi svarbiais edukacijai ar kultūrai.
	2.2 Archyvizacija	Objektai pašalinami iš viešosios erdvės ir perkeliama į saugyklas, parkus, muziejus; pabrėžiama kontrolė, prieiga, ribojimas.
3. Neutralizavimo mechanizmai	3.1. Istorinio faktiškumo retorika	Teigiama, kad objektai „tik rodo faktus“, neturi politinės žinutės.
	3.2. Emocinės distancijos kūrimas	Objektai paverčiami „ekspozitais“, „artefaktais“, taip mėginant sumažinti jų simbolinę galią.
	3.3. Politinės potekstės neigimas	Teigiama, kad nėra propagandos, nėra ideologinio poveikio; objektai pristatomi kaip neutralūs.

Institucinės galios kategorijos:

Kategorija	Subkategorija	Aprašymas
4. Institucinis legitimumas	4.1. Valstybės legitimumas	Ministerijos, įstatymų leidėjai laikomi pagrindiniais teisėtais sprendimų priėmėjais.
	4.2. Ekspertų legitimumas	Autoritetas suteikiamas istorikams, LGGRTC, paveldosaugai, ekspertinėms komisijoms.

	4.3. Savivaldos legitimumas	Savivaldybės pristatomos kaip geriausiai išmanančios lokalų kontekstą ir turinčios teisę spręsti.
	4.4. Privačios iniciatyvos legitimumas	Grūto parkas įvardijamas kaip turintis infrastruktūrą, patirtį, pajėgumus, todėl „tinkamas“ objektams priimti.
5. Sprendimų delegavimas	5.1. Valstybės → savivaldai	Atsakomybė perkeliama savivaldybėms: „sprendžia savivalda“, „galutinis žodis savivaldybei“.
	5.2. Savivaldos → muziejui / Grūto parkui	Savivaldybės deleguoja atlikimą, saugojimą, logistiką muziejams ar parkui.
	5.3. Ekspertų rekomendacijų delegavimas	Sprendimai grindžiami ekspertų išvadomis ar rekomendacijomis.
6. Paveldo valdymo logikos	6.1. Apsauga	Objektų saugojimas remiasi kultūrinės vertės ar istorinio autentiškumo argumentais.
	6.2. Archyvavimas	Objektai laikomi fondinėse saugyklose, archyvuojami, paslepami nuo viešos erdvės.
	6.3. Eksponavimas	Objektai turi būti rodomi visuomenei; argumentai apie skaidrumą, prieinamumą.
	6.4. Deideologizavimas	Objektai „nuleidžiami nuo pjedestalo“, perkeliami, išardomi, siekiant panaikinti ideologinį statusą.

Komunikacinės kategorijos:

Kategorija	Subkategorija	Aprašymas
7. Edukacinė misija	7.1. Kritinė edukacija	Skatinamas kritinis istorijos supratimas, represijų analizė, refleksijos poreikis.

	7.2. Neutralizuojanti edukacija	Edukacija naudojama kaip „kontrolės“ mechanizmas, aiškinant objektų kontekstą, kad būtų sumažintas politinis poveikis.
	7.3. Edukacija kaip paslauga	Paveldas pristatomas kaip visuomenės švietimo priemonė ar valstybės pareiga.
8. Istorinės atminties valymas	8.1. Fizinis valymas	Objektai pašalinami iš aikščių, kapinių, parkų; fizinis „išvalymas“ iš viešos erdvės.
	8.2. Semantinis valymas	Pakeičiama objektų prasmė per naujus naratyvus, tekstus, kontekstus.
	8.3. Diskursyvinis valymas	Tam tikros sovietinio paveldo interpretacijos išstumtos arba delegitimizuojamos viešajame naratyve.
9. Kovos dėl atminties	9.1. Institucijų konfliktai	Nesutarimai tarp valstybės, savivaldybių, ekspertų, Grūto parko administracijos.
	9.2. Viešojo diskurso konfliktai	Skirtingų žiniasklaidos, visuomenės grupių ar politinių veikėjų interpretacijų susidūrimas.
	9.3. Ideologinė konkurencija	Demokratinės atminties vs nostalgijos naratyvai; paveldas kaip propaganda vs paveldas kaip istorijos pamoka.

Išanalizuotos kategorijos vėliau apjungiamos į platesnius diskursinius rėmus, siekiant ne tik identifikuoti pavienius kalbėjimo elementus, bet ir išryškinti vyraujančias tendencijas bei pagrindinius viešojo diskurso bruožus. Tokie diskursiniai rėmai leidžia rekonstruoti, kokiais naratyvais konstruojamas Grūto parko vaidmuo – ar jis pristatomas kaip kritinės istorijos refleksijos vieta, ar kaip valstybės atminties archyvas, ar kaip komodifikuotas sovietinio paveldo objektas, ar kaip ginčo ir diskursų kovos laukas.

Duomenų analizė šiame tyrime taip pat remiasi diskurso kaip socialinės praktikos momento samprata, kuri leidžia analizuoti tekstus ne izoliuotai, bet jų santykyje su platesniais instituciniais ir visuomeniniais procesais. Chouliaraki ir Fairclough pabrėžia, kad diskursas yra vienas iš socialinių praktikų elementų, dialektiškai susijęs su institucinėmis struktūromis, sprendimų priėmimo procedūromis ir galios santykiais⁶⁰, todėl diskurso analizė leidžia tarpininkauti tarp abstrakčių struktūrų ir konkrečių tekstinių realizacijų. Vadovaujantis šia idėja, analizuojami tekstai suprantami kaip tekstiniu būdu medijuotos socialinės veiklos formos, per kurias desovietizacijos procesas ne tik aprašomas, bet ir praktiškai įgyvendinamas – nustatant sprendimų seką, atsakomybės ribas ir „tinkamo“ santykio su sovietiniu paveldu normas.

Tokiu būdu analizė siekia parodyti, kaip Grūto parkas funkcionuoja kaip diskursinė atminties vieta, kurioje susikerta skirtingos atminties politikos logikos: nuo kanono formavimo iki archyvavimo, nuo refleksijos iki neutralizavimo. Šis požiūris leidžia empiriškai atsekti, kaip teoriniai konceptai – atminties vieta, kanonas ir archyvas, sudėtingas paveldas, autorizuotas diskursas ar mnemoninio režimo kaita – realizuojasi kalbinėse ir institucinėse praktikose, formuojančiose Grūto parko vietą Lietuvos atminties politikoje.

Tyrimas apribojamas 2022–2025 m. laikotarpiu – nuo desovietizacijos įstatymo projekto svarstymo iki pirmųjų jo įgyvendinimo pasekmių ir viešų diskusijų dėl sovietinių paminklų likimo. Šio tyrimo tikslas nėra kiekybiškai apibendrinti institucijų požiūrius, o suprasti, kaip per kalbinius, simbolinius ir sprendimų priėmimo procesus konstruojamas Grūto parko vaidmuo šiuolaikinėje Lietuvos atminties politikoje.

---

⁶⁰ Norman Fairclough ir Lilie Chouliaraki. *Discourse in late modernity: Rethinking critical discourse analysis*, Edinburgh University Press, 2021, 41–43 p.

3.3. Diskurso analizė kaip prieiga Grūto parko viešajam vaizdiniui tirti

Diskurso sąvoka socialiniuose moksluose vartojama plačiai ir nevienareikšmiškai, todėl prieš pradedant analizę būtina aiškiai apibrėžti, kas šiame darbe laikoma diskursu. Remiantis Marianne Jørgensen ir Louise Phillips siūloma samprata, diskursas šiame tyrime suprantamas kaip tam tikras būdas kalbėti apie pasaulį ir jį pažinti, kuris nėra neutralus. Viešuoju diskursu šiame darbe laikoma viešojoje erdvėje cirkuliuojančių tekstų, pasisakymų ir komunikacinių praktikų visuma, per kurią apibrėžiamas sovietinio paveldo statusas ir Grūto parko vaidmuo po desovietizacijos įstatymo priėmimo. Viešoji erdvė suprantama ne kaip normatyvinis deliberatyvios demokratijos idealas, bet kaip reali, fragmentuota ir medijuota erdvė, apimanti institucijų komunikaciją, žiniasklaidos publikacijas, politinius pasisakymus, ekspertinius vertinimus ir viešas diskusijas.

Institucinė komunikacija ir žiniasklaida šiame kontekste nėra traktuojamos kaip atskiros ar lygiavertės diskurso plotmės, bet kaip tarpusavyje persidengiantys viešojo diskurso elementai, kuriuose skiriasi galios, legitimumo ir interpretacinės įtakos laipsniai. Valstybinės ir ekspertinės institucijos dažnai formuluoja normatyvinius rėmus, kuriais apibrėžiama, kas laikoma teisėtu, racionalių ar „teisingų“ santykiu su sovietiniu paveldu, tuo tarpu žiniasklaida šiuos rėmus perima, perinterpretuoja, problematizuoja arba kvestionuoja, taip prisidėdama prie jų reprodukcijos arba destabilizavimo.

Tokiu būdu viešoji erdvė suprantama ne kaip normatyvinis deliberatyvios demokratijos idealas, bet kaip reali, fragmentuota ir medijuota erdvė, apimanti institucijų komunikaciją, žiniasklaidą, politinius pasisakymus, ekspertinius vertinimus ir viešas diskusijas⁶¹. Svarbu pabrėžti, kad ne visi viešojo diskurso dalyviai turi vienodą galios svorį. Valstybinės institucijos, ekspertai, savivaldybės ar muziejinės struktūros disponuoja didesniu diskursiniu autoritetu nei pavieniai viešosios erdvės dalyviai, todėl diskurso analizėje ypatingas dėmesys skiriamas ne tik tam, kas sakoma, bet ir kas, kokiomis sąlygomis ir koku pagrindu turi teisę tai sakyti.

Michelio Foucault siūloma diskurso analizės prieiga diskursą traktuoja ne kaip tekstų ar reikšmių rinkinį, bet kaip galios ir žinojimo santykių sistemą⁶². Foucault

---

⁶¹ Ten pat, 21–26 p.

⁶² Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge*, London: Routledge, 2002 [1969], 27–49 p.

diskurso analizė siekia ne atskleisti „tikrąją“ pasisakymų prasmę ar jų autorių intencijas, bet suprasti, kokios taisyklės tam tikru istoriniu ir instituciniu momentu apibrėžia, kurie teiginiai laikomi teisėtais, racionaliais ir „teisingais“⁶³.

Foucault požiūriu, tiesa nėra universali ar nekintama – ji visuomet yra diskursyviai konstruojama ir palaikoma per institucines praktikas, teises normas, ekspertinius vertinimus ir kalbines strategijas⁶⁴. Todėl diskurso analizės tikslas šiame darbe nėra vertinti, ar tam tikri pasisakymai apie Grūto parką yra teisingi ar ne, bet analizuoti, kokius socialinius, politinius ir simbolinius padarinius jie sukuria. Analizuojant desovietizacijos įstatymo kontekste formuojamą Grūto parko vaizdinį, diskursas suprantamas kaip procesas, kuriame:

- apibrėžiama, kas laikytina probleminiu paveldu;
- nustatoma, kokios sovietinių objektų interpretacijos yra priimtinos;
- legitimizuojami sprendimai dėl paminklų perkėlimo, saugojimo ar eksponavimo;
- kuriamas institucinis „neutralumo“, edukacijos ar saugumo naratyvas.

Foucault diskurso analizėje centrinę vietą užima galios sąvoka. Galia čia suprantama ne kaip centralizuota valdžia ar vien institucinis sprendimų priėmimas, bet kaip išsisklaidžiusių, tarpusavyje susijusių jėgos santykių tinklas, veikiantis per diskursą. Galia pasireiškia per tai, kas gali būti pasakyta, kas nutylima, kas laikoma ekspertiniu žinojimu ir kas marginalizuojama kaip nelegitimi pozicija⁶⁵.

Ši perspektyva ypač svarbi analizuojant Grūto parką, nes jo diskursinis statusas formuojamas per įvairių galios centrų sąveiką: valstybės institucijų, savivaldybių, ekspertų, muziejinės praktikos ir privačios iniciatyvos. Diskurso analizė leidžia atsekti, kaip šie veikėjai konkuruoja dėl teisės apibrėžti parko funkciją – ar jis konstruojamas kaip neutralus archyvas, edukacinė erdvė, nacionalinio saugumo instrumentas, ar kaip ginčytinas nostalgijos laukas.

---

⁶³ Ten pat, 27-28 p.

⁶⁴ Michel Foucault, „The history of sexuality: An introduction, volume I,“ *Trans. Robert Hurley. New York: Vintage* 95, 1990, 65-67 p.

⁶⁵ Michel Foucault, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*, New York: Pantheon Books, 1980, 131–133 p.

Svarbu pažymėti, kad Foucault požiūriu diskursas visada generuoja ir pasipriešinimą. Todėl tyrime analizuojami ne tik dominuojantys, bet ir marginalesni ar konfliktiški diskursai, kurie kvestionuoja oficialų Grūto parko neutralizavimo naratyvą.

Remiantis Foucault siūloma diskurso analizės logika, šiame tyrime laikomasi šių principų:

1. **Imanentiškumo principas** – analizė pradedama nuo konkrečių diskursinių praktikų: teisės aktų, institucinių dokumentų, viešų pasisakymų ir žiniasklaidos tekstų, neieškant „už diskurso“ slypinčių intencijų.
2. **Kintamumo principas** – diskursas traktuojamas kaip dinamiškas ir kintantis procesas, todėl analizuojami diskursiniai poslinkiai iki ir po desovietizacijos įstatymo priėmimo.
3. **Dvigubo sąlygotumo principas** – nagrinėjama, kaip pavienės diskursinės taktikos (pvz., neutralizavimo ar edukacijos retorika) formuoja bendras atminties politikos strategijas ir kaip šios strategijos atgaline eiga įtvirtina konkrečias praktikas.
4. **Diskursų polivalentiškumo principas** – diskursas suprantamas kaip nevienalytis, turintis vidinių įtampų ir galintis būti pasitelkiamas skirtingoms, net priešingoms strategijoms.

Šių principų taikymas leidžia analizuoti Grūto parką kaip diskursinę atminties vietą, kurioje susikerta skirtingos galios, žinojimo ir atminties politikos logikos.

4. Grūto parko vaizdinio konstravimo viešajame diskurse analizė

Išanalizavus didžiuosiuose naujienų portaluose *LRT.lt*, *15min.lt*, *lrytas.lt*, *Delfi.lt* bei regioniniuose naujienų portaluose publikuotą medžiagą apie sovietinių paminklų šalinimą ir jų perdavimą Grūto parkui, buvo atrinkti 59 prasminiai vienetai, atitinkantys tyrimo medžiagos atrankos kriterijus. Atrinkta medžiaga apėmė tiek nacionalinio, tiek savivaldybių lygmens diskursus, susijusius su desovietizacijos procesu ir sovietinio paveldo tvarkymu.

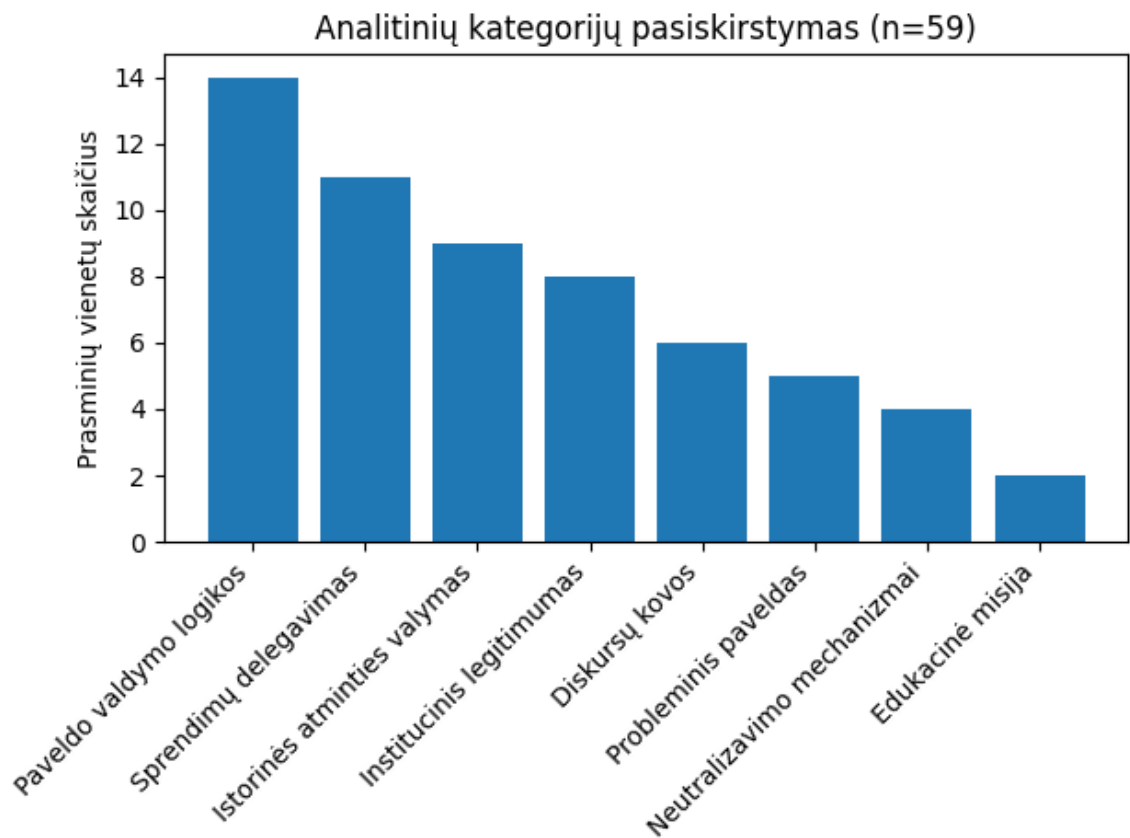
Greta žiniasklaidos publikacijų tyrime buvo išanalizuota 12 institucinių dokumentų, įskaitant Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius,

autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymą, su juo susijusius įgyvendinamuosius teisės aktus – Viešųjų objektų atitikties totalitarinių, autoritarinių režimų ir jų ideologijų propagavimo juose draudimui vertinimo tarpinstitucinės komisijos nuostatų patvirtinimo dokumentą, sprendimų, įgyvendinant minėto įstatymo nuostatas, priėmimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašą, šios komisijos taikomus vertinimo kriterijus ir gaires savivaldybėms, taip pat parengtas rekomendacijas savivaldybėms dėl sovietinių paminklų nukėlimo, savivaldybių sprendimus dėl konkrečių objektų demontavimo ir perdavimo Grūto parkui (įskaitant Petro Cvirkos skulptūros perdavimą), bei su tuo susijusią Grūto parko administracijos viešąją ir institucinę komunikaciją.

Ši dokumentinė medžiaga yra viešai prieinama ir buvo aptariama žiniasklaidoje, tad yra analizuojama kaip viešojo diskurso dalis, leidžianti rekonstruoti institucinį sovietinio paveldo problematizavimo, sprendimų legitimavimo ir jų viešojo įprasminimo kontekstą.

Atlikus kokybinę diskurso analizę paaiškėjo, kad visi prasminiai vienetai gali būti suskirstyti į 9 pagrindines analitines kategorijas, kurios atspindi skirtingas sovietinio paveldo problematizavimo, legitimizavimo ir valdymo logikas viešajame diskurse (žr. *grafiką nr. 1*).

Grafikas nr. 1: Analitinių kategorijų pasiskirstymas visų tirtų naujienų portalų publikacijose

Dažniausiai pasitaikanti kategorija buvo „*Paveldo valdymo logikos*“, kuriai priskirti 15 prasminių vienetų. Šioje kategorijoje dominavo eksponavimo (6.3) subkategorija, apimanti 11 paminėjimų, taip pat archyvavimo (6.2) ir deideologizavimo (6.4) logikos, kurios pasitaikė pavieniui.

Antroje vietoje pagal dažnį atsidūrė „*Sprendimų delegavimo*“ kategorija su 11 paminėjimų. Daugiausia jų sudarė savivaldos sprendimų delegavimas muziejui ar Grūto parkui (5.2), kuris fiksuotas 9 kartus, bei ekspertinių rekomendacijų delegavimas (5.3), pasitaikęs 2 kartus.

„*Istorinės atminties valymo*“ kategorija identifikuota 10 kartų. Joje dominavo fizinis atminties valymas (8.1) su 7 paminėjimais, o semantinis (8.2) ir diskursyvinis valymas (8.3) buvo fiksuoti po 1–2 kartus.

Institucinės galios lauke reikšmingą vietą užėmė „*Institucinio legitimumo*“ kategorija, kuriai priskirti 9 prasminiai vienetai. Dažniausiai čia pasirodė valstybės legitimumas (4.1) ir ekspertų legitimumas (4.2), taip pat kelis kartus buvo akcentuojamas privačios iniciatyvos legitimumas (4.4), siejant Grūto parką su gebėjimu priimti ir valdyti sovietinį paveldą.

„*Diskursų kovų*“ kategorija sudarė 8 paminėjimus. Joje dominavo viešojo diskurso konfliktai (9.2), taip pat buvo identifikuoti institucijų konfliktai (9.1) ir ideologinė konkurencija (9.3), ypač diskutuojant apie meninę vertę, kolonializmo interpretacijas ir geopolitinį kontekstą.

„*Probleminio paveldo*“ kategorija pasitaikė 4 kartus ir apėmė tiek moralinį (1.1), tiek politinį (1.2) sovietinio paveldo problematiškumo įvardijimą. Rečiau, bet vis tiek reikšmingai, buvo naudojami „Neutralizavimo mechanizmai“ – 3 paminėjimai, daugiausia susiję su emocinės distancijos kūrimu (3.2) ir istorinio faktiškumo retorika (3.1).

Mažiausiai kartų fiksuotos „*Edukacinės misijos*“ (2 paminėjimai) ir pavienės subkategorijos, kurios analizėje naudojamos kontekstualiai, bet neformuoja dominuojančių diskursinių rėmų.

Toliau analizės skyriuose bus nuosekliai aptartos visos identifikuotos kategorijos, daugiausia dėmesio skiriant tomis, kurios pasikartojo dažniausiai ir struktūruoja dominuojantį desovietizacijos ir Grūto parko reprezentavimo diskursą Lietuvos žiniasklaidoje.

4.1. Paveldo valdymo logikos diskursas

Paveldo valdymo logikos diskursas yra dažniausiai atsikartojanti analitinė kategorija visoje tyrimo medžiagoje ir stipriausiai formuoja diskursinį rėmą, per kurį žiniasklaidoje aiškinamas sovietinių paminklų likimas. Šioje kategorijoje sovietinis paveldas nėra traktuojamas vien kaip ideologiškai problemiškas ar moraliai neteisingas objektas, bet pirmiausia kaip paveldosaugos ir archyvavimo klausimas, reikalaujantis administracinių, institucinių ir praktinių sprendimų. Diskurse nuosekliai konstruojama nuostata, kad sovietiniai paminklai turi būti ne sunaikinti, o perkelti, restauruoti ar eksponuoti kontroliuojamame kontekste, taip atskiriant jų fizinį buvimą nuo ideologinės

funkcijos. Tokiu būdu konstruojamas kompromisinis sprendimas, turintis potencialo patenkinti dvi šiame diskurse dominuojančias stovyklas: tuos, kurie mato desovietizaciją kaip būtiną modernėjimo bei visuomenės atsparumo totalitarinėms ideologijoms auginimo etapą, ir tuos, kurie masinį simbolių naikinimą matytų kaip ne visai nuoširdų, istoriją ir jos palikimą menkinantį procesą.

Svarbus šios kategorijos elementas – deideologizavimo strategija, kai paminklas, patekęs į naują interpretacinę erdvę, praranda ankstesnę heroizavimo ar propagandinę prasmę ir tampa tiesiog eksponatu. Kitaip tariant, reflektuojama idėja, kad sovietinio paveldo ideologinis poveikis efektyvus tik tuo atveju, kai jis dalyvauja kasdienėje kultūros cirkuliacijoje. Tai matyti formuluotėse, kuriose akcentuojama, jog parkas yra „vienintelis sovietinio laikotarpio paminklų eksponavimo centras“⁶⁶, ir kad nukelti paminklai bus „restauruojami ir eksponuojami atskiroje parko erdvėje“⁶⁷, o naujai atvežti objektai „bus rodomi atskiroje ekspozicijoje, kad nesimaišytų skirtingos nuėmimo epochos“⁶⁸. Tokie teiginiai ne tik informuoja apie techninius sprendimus, bet ir kuria aiškų naratyvą apie paveldo klasifikavimą, rūšiavimą ir sisteminimą. Tokia kalba atitinka Smith „autorizuoto paveldo diskurso“ teoriją, kurioje paveldas suvokiamas ne kaip savaime egzistuojanti vertybė, bet kaip instituciškai suvaldytas pasakojimas⁶⁹, legitimuojamas per ekspertus, muziejus ir teisinės procedūras.

Šią logiką panašiai iliustruoja pasikartojantys pasisakymai apie Grūto parką kaip „natūralią“ tokių objektų vietą. Pavyzdžiui, Kultūros paveldo departamento (KPD) pateiktose rekomendacijose savivaldybėms teigiama, kad „demonuotus paminklus rekomenduojama perduoti muziejui „Grūto parkas“, jei savivaldybėje nėra galimybių jų saugoti ar eksponuoti“⁷⁰. Tokiu būdu Grūto parkas įtvirtinamas kaip tam tikra funkcinė

---

⁶⁶ Daiva Baronienė, „„Išvaduotojų“ paminklams rado vietą muziejuje“, sekunde.lt, 2022-10-01, <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/isvaduotoju-paminklams-rado-vieta-muziejuje/>

⁶⁷ Rūta Lankininkaitė, „Savivaldybėms atsikratant sovietų karių skulptūromis, dalis patenka į Grūto parką: visų priimti negali“, lrt.lt, 2022-08-13, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1759859/savivaldybems-atsikratant-sovietu-kariu-skulpturomis-dali-s-patenka-i-gruto-parka-visu-priimti-negali>

⁶⁸ Deividas Kubikis, „Grūto parkas pildosi naujais sovietiniais paminklais“, jp.lt, 2022-07-25, <https://jp.lt/gruto-parkas-pildosi-naujais-sovietiniais-paminklais/>

⁶⁹ Laurajane Smith, „Uses of heritage“, Routledge, 2006, 31 p.

⁷⁰ BNS, „Lietuvoje nukeltus sovietinius paminklus KPD siūlo perduoti „Grūto parkui“, jp.lt, 2022-06-01, <https://jp.lt/lietuvoje-nukeltus-sovietinius-paminklus-kpd-siulo-perduoti-gruto-parkui/>

erdvė, leidžianti savivaldybėms „atsikratyti“ ideologiškai probleminių objektų, kartu jų fiziškai nesunaikinant.

Diskurse taip pat ryški archyvavimo logika, kai sovietiniai paminklai suvokiami kaip istoriniai artefaktai, kuriuos būtina išsaugoti ateičiai, tačiau nebe viešosiose erdvėse. Kaip pavyzdį galima imti Panevėžio teritorijų planavimo ir architektūros skyriaus specialistės Loretos Paškevičienės pasisakymą, jog „labai gerai, kad Grūto parkas priima, nes nežinia, ką būtų reikėję su tomis skulptūromis daryti⁷¹“, arba Varėnos savivaldybės Kultūros ir sporto skyriaus vyriausiojo specialisto Sauliaus Korocejaus žodžius, kad savivaldybės „tiesiog demontavo ir iškart nuvežė į Grūto parką“, nes objektai nebuvo registruoti nei kaip paminklai, nei kaip savivaldybės turtas⁷². Panaši logika matoma ir Kėdainių seniūnijos teiginyje, kad „demontuotos skulptūros bus saugomos seniūnijos patalpose, kol bus nuspręsta, ką su jomis daryti toliau⁷³“, kas rodo laikiną, techninį santykį su šiais objektais. Tokie pasakymai rodo ne emocinį ar moralinį santykį su paminklais, bet utilitarinį požiūrį, kuriame svarbiausia – rasti jiems „vietą sistemoje“.

Paveldo valdymo logikos kategorijoje Grūto parkas nuolat konstruojamas kaip kompromisinė erdvė tarp visiško sunaikinimo ir nekritiško išsaugojimo. Parkas leidžia valstybės ir savivaldybių institucijoms įgyvendinti desovietizacijos tikslus, kartu išvengiant kaltinimų istorijos naikinimu. Čia atsispindi Nora „atminties vietų“ teorijoje išskiriamos savybės. Ši idėja apibrėžia materialias, simbolines ar institucines erdves, kurios atsiranda tuomet, kai nyksta „gyvoji“ kolektyvinė atmintis ir ją tenka sąmoningai fiksuoti, saugoti bei administruoti⁷⁴. Tokios vietos ne tik kaupia praeities ženklus, bet ir struktūruoja jų interpretaciją, nustatydamos, kaip ir koku būdu praeitis gali būti prisimenama⁷⁵. Šiuo požiūriu Grūto parkas atlieka klasikinę „atminties vietos“ funkciją: sovietiniai paminklai iš gyvos, politiškai įkrautos viešosios erdvės perkeliama į specialiai apibrėžtą ir instituciškai kontroliuojamą aplinką, kur jų reikšmė yra iš anksto „įrėmintą“. Tad galutiniame šios kategorijos diskurse Grūto parkas formuojamas ne kaip neutrali

---

⁷¹ Daiva Baronienė, „„Išvaduotojų“ paminklams rado vietą muziejuje“

⁷² BNS, „Lietuvoje nukeltus sovietinius paminklus KPD siūlo perduoti „Grūto parkui“, lrt.lt, 2022-06-01, <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1708014/nukeltus-sovietinius-paminklus-kulturos-paveldo-departamentas-siulo-perduoti-gruto-parkui>

⁷³ Eglė Kuktienė, „Kėdainiuose demontuoja sovietinius paminklus“, rinkosaikste.lt, 2022-04-25, <https://rinkosaikste.lt/kedainiuose-demontuoja-sovietinius-paminklus-fotogalerija/>

⁷⁴ Pierre Nora, „Between memory and history: Les lieux de mémoire“, 10 p.

⁷⁵ Ibid, 10-11 p.

muziejinė erdvė, bet kaip aktyvus desovietizacijos įrankis. Jis tampa vieta, kurioje sovietinis paveldas ne tik saugomas, bet ir simboliškai „neutralizuojamas“ – atskiriant jį nuo kasdienio miesto gyvenimo, pilietinės tapatybės ir šiuolaikinės politinės bendruomenės. Taip viešajame diskurse Grūto parkas įgauna dvigubą vaizdinį: viena vertus, kaip paveldo saugotojas, kita vertus – kaip būtina infrastruktūra, leidžianti valstybei ir savivaldai „susitvarkyti“ su nepatogia praeitimi.

4.2. Sprendimų delegavimo diskursas

Analizuojant prasminius vienetus sprendimų delegavimo kategorijoje pastebėtina, kaip atsakomybė už problemiško paveldo tvarkymą sistemingai paskirstoma tarp skirtingų institucinių lygmenų, kartu kuriant sprendimų neutralumo ir techninio racionalumo įspūdį. Matyti, kad sprendimų priėmimas retai pristatomas kaip aiškus politinis veiksmas – veikiau jis konstruojamas kaip nuoseklus, procedūromis apipintas procesas, kuriame galutinis sprendimas tarsi ištirpsta institucinių grandžių sekoje.

Pirmiausia viešajame diskurse nuosekliai įtvirtinama valstybės sprendimų delegavimo savivaldybėms logika. Tai bene aiškiausiai išdėstoma nagrinėjant Panevėžio sovietinių simbolių panaikinimo atvejį: Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijai besikreipiant į Aukštaitijos sostinės vadovus buvo gautas KPD aiškinimas, kad „sprendimas dėl paminklų griovimo – pačių savivaldybių rankose⁷⁶“.

Panaši retorika atsispindi ir įstatymą inicijavusios parlamentarės Paulės Kuzmickienės teiginyje, kad „savivaldybės per nustatytą laiką turės peržiūrėti savo erdves, gatves ir sudaryti sąrašą objektų, keliančių abejones⁷⁷“. Tokie pasakymai iš pirmo žvilgsnio sustiprina savivaldos autonomijos idėją, tačiau kartu jie perkelia atsakomybę nuo centrinės valdžios link vietos lygmens, sudarydami sąlygas išvengti tiesioginio politinio konflikto nacionaliniu mastu. Foucault valdysenos požiūriu, tai atitinka galios

---

⁷⁶ Daiva Baronienė, „„Išvaduotojų“ paminklams rado vietą muziejuje“, *sekunde.lt*, 2022-10-01, <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/isvaduotoju-paminklams-rado-vieta-muziejuje/>

⁷⁷ Gytis Pankūnas, „Desovietizacijos įstatymas: režimų simbolius siūlo šalinti ne tik iš paminklų, bet ir iš gatvių pavadinimų“, *lrt.lt*, 2022-06-02, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1708611/desovietizacijos-istatymas-rezimu-simbolius-siulo-salinti-ne-tik-is-paminklu-bet-ir-is-gatviu-pavadinimu?srltid=AfmBOor3cZz-mxuVUytZ7k3UOYPCXX4I37vIU45zI9dzEuZJkthF5A5y>

išskaidymo principą, kai sprendimų našta paskirstoma tarp skirtingų administracinių subjektų, taip sumažinant vieno centro matomą atsakomybę ir pasipriešinimo riziką.

Antrajame delegavimo etape ryškėja savivaldos sprendimų perdavimas ekspertinėms ir institucijoms, tokioms kaip LGGRTC ar tarpinstitucinės komisijos. Diskurse nuolat kartojama, kad „galutinį sprendimą priims LGGRTC direktorius⁷⁸“, jog „komisija teiks rekomendacijas⁷⁹“, o savivaldybės „kreipsis į komisiją, kuri ims nagrinėti ir pateiks atsakymus⁸⁰“. Šie teiginiai kuria hierarchinę sprendimų struktūrą, kurioje politinė atsakomybė palaipsniui transformuojama į ekspertinę. Tokiu būdu sprendimas dėl paminklo likimo nebėra pateikiamas kaip vertybinis ar ideologinis pasirinkimas, bet kaip profesionalaus, akademiškai neutralaus vertinimo rezultatas. Foucault požiūriu, čia veikia *žinojimo–galios* sąsaja: ekspertinis diskursas legitimizuoja sprendimą, paversdamas jį objektyvia išvada, o ne politine pozicija.

Trečiasis svarbus aspektas – sprendimų delegavimas per procedūrinę kalbą, kuri detalai apibrėžia veiksmų seką, terminus ir institucijų funkcijas. Pavyzdžiui, nurodoma, kad gavus LGGRTC direktoriaus sprendimą „viešojo objekto valdytojas privalo organizuoti pašalinimą per tris mėnesius⁸¹“, arba kad sprendimai gali būti „skundžiami teismui⁸²“. Tokios formulotės pabrėžia teisinį mechanizmą ir formalią tvarką, kartu dar labiau nutolindamos sprendimą nuo moralinių ar politinių diskusijų lauko. Diskursas čia veikia kaip normalizavimo įrankis: paminklų šalinimas tampa ne „griovimu“, o administraciniu veiksmu, atliekamu pagal reglamentuotą procedūrą.

Svarbu ir tai, kad sprendimų delegavimo diskurse Grūto parkas dažnai įtraukiamas kaip galutinis, natūralus sprendimo adresatas, tačiau be tiesioginės atsakomybės už pačio sprendimo priėmimą. Savivaldybių atstovai teigia, kad „jeigu

---

⁷⁸ Ten pat

⁷⁹ Jūratė Skėrytė, „Kuzmickienė: desovietizacijos įstatymas yra demokratinis būdas gintis nuo naikinančių režimų“, lrt.lt, 2022-06-16, https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1721259/kuzmickiene-desovietizacijos-istatymas-yra-demokratinis-budas-gintis-nuo-naikinanciu-rezimu?srltid=AfmBOoqKWfdoQ2NwI8Qh9gajwaOeXolj9hQTkK9QkA_fGzKueqFEwHvU

⁸⁰ ELTA, „Seimas svarstys desovietizacijos įstatymo projektą“, lrytas.lt, 2022-06-16, <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2022/06/16/news/seimas-svarstys-desovietizacijos-istatymo-projekta-23695894>

⁸¹ Lietuvos Respublikos Seimas, „Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymas“, Vilnius, 2022 m., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b80056227d3211edbdcebd68a7a0df7e?jfwid=-rhnnontwy> [žiūrėta 2025 m. gegužės 24 d.]

⁸² Ten pat

savivaldybėje nėra galimybių saugoti ar eksponuoti, rekomenduojama perduoti Grūto parkui⁸³, arba kad „Grūto parkas minėjo, jog mielai priims kitas skulptūras⁸⁴“. Tokiu būdu parkas konstruojamas kaip funkcinė infrastruktūra, perimanti sprendimų pasekmes, bet nedalyvaujanti jų priėmimo. Tai leidžia viešajame diskurse išlaikyti aiškų atskyrimą tarp „sprendžiančiųjų“ ir „priimančiųjų“, kartu sumažinant konflikto intensyvumą. Čia taip pat ryškėja atsakomybės išsklaidymas per kolektyvinius subjektus – „komisija“, „ekspertai“, „tyrėjai“, „institucijos“. Tokie abstraktūs veikėjai veikia kaip diskursiniai buferiai, leidžiantys išvengti personalizuotos atsakomybės. Vietoje konkretaus politinių sprendimų priėmimo atsiranda kolektyvinė instancija, kurios nutarimai yra pateikiami kaip konsensuso rezultatas. Tai dar labiau sustiprina sprendimų neišvengiamumo įspūdį ir apsunkina galimybę juos kvestionuoti viešojoje erdvėje.

Apibendrinant, sprendimų delegavimo kategorija rodo, kad desovietizacijos procesas viešajame diskurse konstruojamas ne kaip atvira politinė kova dėl atminties, bet kaip technokratinis, procedūrinis ir ekspertinis procesas. Ši logika leidžia depolitizuoti paminklų šalinimą, paskirstyti atsakomybę tarp skirtingų institucinių lygmenų ir sumažinti konfliktų matomumą. Grūto parko vaizdinio kontekste tai reiškia, kad parkas tampa galutine grandimi sprendimų grandinėje – erdve, kurioje materializuojasi deleguotų sprendimų pasekmės, savitas sovietinių simbolių „rezervuaras“. Tokiu būdu Grūto parkas diskursyviai įtvirtinamas ne kaip aktyvus atminties politikos veikėjas, bet kaip „priėmėjas“, leidžiantis sistemai funkcionuoti sklandžiai ir be atviros politinės konfrontacijos.

4.3. Istorinės atminties valymo diskursas

Istorinės atminties valymo kategorija viešajame diskurse atsiskleidžia kaip viena ryškiausių ir emociškai labiausiai įkrautų sovietinio paveldo tvarkymo interpretacijų. Šiai kategorijai priskirti prasminiai vienetai sovietinius paminklus ir simbolius nuosekliai konstruoja ne kaip neutralius istorijos liudijimus ar diskutuotinus kultūros objektus, bet

---

⁸³BNS, „Lietuvoje nukeltus sovietinius paminklus KPD siūlo perduoti „Grūto parkui“, lrt.lt, 2022-06-01, <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1708014/nukeltus-sovietinius-paminklus-kulturos-paveldo-departamentas-siulo-perduoti-gruto-parkui>

⁸⁴ BNS, „Lietuvoje nukeltus sovietinius paminklus KPD siūlo perduoti „Grūto parkui“, jp.lt, 2022-06-01, <https://jp.lt/lietuvoje-nukeltus-sovietinius-paminklus-kpd-siulo-perduoti-gruto-parkui/>

kaip aktyvius, vis dar veikiančius ideologinius teršalus, kuriuos būtina pašalinti iš viešosios erdvės. Diskurse dominuoja „apsivalymo“, „išlaisvinimo“, „atsikratymo“ semantika, kuri desovietizacijos procesą paverčia ne administracine procedūra, o moraliniu ir politiniu veiksmu.

Tai itin aiškiai matyti miestų savivaldybių, siekiančių pašalinti sovietinius simbolius, atstovų formuluotėse. Pavyzdžiui, Panevėžio savivaldybės Teritorijų planavimo ir architektūros skyriaus vedėjas Saulius Glinskis, kalbėdamas apie pirmus skulptūrų nukelimo žingsnius mieste, teigė: „Padarytas detalus kiekvieno akcento aprašymas, nuotraukos, o visa didžiulė surinkta medžiaga išsiųsta Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui. Lauksime atsakymų su paaiškinimais, ką galima su kiekvienu mums atrodančiu svetimu ir nepriimtiniu akcentu daryti⁸⁵“. Panašią retoriką naudojo ir Vilniaus miesto savivaldybė, nukėlus Cvirkos paminklą, skelbė, jog „dar viena viešoji sostinės erdvė išlaisvinta nuo likusio sovietinio simbolio⁸⁶“. Tokios frazės ne tik aprašo fizinį objektų pašalinimo faktą, bet, naudodamos tokius išsireiškimus kaip „svetimas“, „išlaisvintas“, retorika įtvirtina normatyvinį vertinimą, pagal kurį viešoji erdvė laikoma užteršta, kol joje egzistuoja sovietiniai ženklai. Viešoji erdvė diskursyviai įvardijama kaip erdvė, kuri privalo būti „švari“, „teisinga“ ir „neužkrėsta“ okupacinės ideologijos pėdsakais.

Šiai kategorijai priskirtų analizuojamų tekstų ištraukose sovietiniai paminklai taip pat dažnai apibūdinami menkinančiomis, delegitimuojančiomis metaforomis. Pavyzdžiui, Panevėžio naujienų portalas „Sekundė“ tris iš Kristaus Karaliaus katedros kapinių išgabentas skulptūras įvardija „balvonais“ turinčiais „ideologinį užtaisą⁸⁷“, o jų griovimas pristatomas kaip ryžtingas ir patriotiškas veiksmas. Panašiais epitetais demontuotas skulptūras įvardijo Raseinių rajono meras Andrius Bautronis, soc. medijų tinkle „Facebook“ nukėlimo dieną rašęs: „Balvonai palieka Raseinius. Šiandien toks pat likimas laukia ir kitų balvonų, esančių mūsų rajone!⁸⁸“. Tokia kalba sąmoningai menkina šiuos

---

⁸⁵ Daiva Baronienė, „Dėl „išvaduotojų“ paminklų prašo išaiškinimo“, sekunde.lt, 2022-06-18,

<https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/del-isvaduotoju-paminklu-praso-isaiskinimo/>

⁸⁶ Vilniaus miesto savivaldybė, „P. Cvirkos skulptūra perduota Grūto parkui“, [Vilnius.lt](https://vilnius.lt/naujienos/p-cvirkos-skulptura-perduota-gruto-parkui), 2023-09-29,

<https://vilnius.lt/naujienos/p-cvirkos-skulptura-perduota-gruto-parkui>

⁸⁷ Daiva Baronienė, „Panevėžio balvonai laukia savo valandos“, sekunde.lt, 2023-03-25,

<https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/panevezio-balvonai-laukia-savo-valandos-2/>

⁸⁸ Jurgita Andriejauskaitė, „Raseiniuose nukeliami sovietiniai paminklai“, delfi.lt, 2022-05-30,

<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/raseiniuose-nukeliami-sovietiniai-paminklai-90348491>

objektus, atimdama iš jų bet kokią kultūrinę vertę ir paversdama juos nereikalingomis atliekomis, kurias reikia pašalinti.

Kaip pastebėta darbo įžangoje, istorinės atminties valymo diskursas glaudžiai siejamas ir su dabartiniu geopolitiniu kontekstu. Ne kartą pabrėžiama, kad paminklų šalinimo procesų suintensyvėjimą paskatino Rusijos karas Ukrainoje, sukėlęs daug diskusijų ne tik geopolitikos ar karybos kontekste, bet ir visuomenės atsparumo totalitarinėms ir imperialistinėms idėjoms, nostalgijos sovietmečiui klausimais.

Žurnalistė Eglė Kuktienė, komentuodama situaciją Kėdainiuose, pažymi: „Visos Lietuvos miestuose palaipsniui vis būdavo demontuojamas sovietinis palikimas – kai kurie paminklai, atminimo lentos, sovietine atributika pažymėtos miestų infrastruktūros dalys. Tačiau dabar, prasidėjus karui Ukrainoje, visi šalies miestai kaip niekada vieningai suskubo vaduotis nuo sovietinės atributikos⁸⁹“. Tuo tarpu Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų Panevėžio miesto skyrius šiame kontekste priimta rezoliucija „Dėl sovietinių paminklų ir simbolių demontavimo“ aiškiai nurodo, kad „Prasidėjus karui Ukrainoje, daugelyje Europos valstybių ir Lietuvos savivaldybių imtasi demontuoti sovietinę armiją šlovinančius paminklus, bet Panevėžio miesto valdžiai istorinis teisingumas nėra svarbus⁹⁰“. Šie prasminiai vienetai nurodo, kaip sovietiniai paminklai karo kontekste nebesiejami vien su praeitimi – jie perkeliama į dabarties grėsmių lauką ir interpretuojami kaip simboliniai ryšiai su šiandien vykdoma agresija. Tokiu būdu istorinė atmintis aktualizuojama per saugumo ir geopolitinio atsparumo prizmę, o „valymas“ tampa prevencine priemone prieš priešišką ideologinį poveikį.

Teoriniame lygmenyje ši kategorija glaudžiai dera su Foucault galios ir diskurso samprata. Viešajame diskurse atminties valymas veikia kaip normalizuojanti praktika, per kurią apibrėžiama, kokios praeities interpretacijos yra leistinos, o kurios – ne. Pašalinant paminklus ne tik fiziškai keičiama erdvė, bet ir disciplinuojamas atminties laukas: tam tikros istorijos versijos išstumiamos iš viešumos, o jų vietą užima „teisingos“ ir „priimtinos“ interpretacijos. Atmintis čia nėra suvokiama kaip neutralus istorinių faktų

---

⁸⁹ Eglė Kuktienė, „Kėdainiuose demontuoja sovietinius paminklus“, rinkosaikste.lt, 2022-04-25, <https://rinkosaikste.lt/kedainiuose-demontuoja-sovietinius-paminklus-fotogalerija/>

⁹⁰ Raimonda Mikučionytė, „Panevėžys atsikratys sovietinio palikimo: paminklai miestą paliks iki lapkričio 1-osios, atsidurs Grūto parke“, lrt.lt, 2022-09-27, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1787818/panevezys-atsikratys-sovietinio-palikimo-paminklai-miest-a-paliks-iki-lapkricio-1-osios-atsidurs-gruto-parke>

rinkinys, bet kaip aktyvus galios laukas, kuriame sprendžiama, ką visuomenė turi prisiminti ir ko – ne.

Svarbus šios kategorijos aspektas – semantinis atminties perrėminimas, per kurį tam tikri atminties objektai diskursyviai transformuojami iš politiškai reikšmingų simbolių į „neutralizuotą“ praeities palikimą. Net tais atvejais, kai paminklai nėra tiesiog sunaikinami, jų perkėlimas į kitas erdves pateikiamas kaip priemonė sumažinti arba visiškai eliminuoti jų ideologinį poveikį viešojoje erdvėje. Tokiu būdu fizinis veiksmas įgauna semantinę reikšmę – jis pristatomas ne kaip atminties naikinimas, o kaip jos sutvarkymas ir perrėminimas. Ši logika ypač aiškiai atsiskleidžia diskurse, kuriame diferencijuojami skirtingi sovietinio paveldo objektų tipai. Vietomis pabrėžiama, kad karių palaidojimo vietos ir antkapiai laikomi „neliestiniais“⁹¹, nes jie siejami su individu, ne režimu, ir su tuo susijusia pagarba žuvusiems. Tačiau tuo pat metu diskurse ryškėja kritika praktikai, apibūdinamai kaip „sovietų įprotis kapines paversti ideologijos statų memorialais“⁹². Šis kontrastas leidžia pateisinti ne pačių kapinių ar palaidojimų, bet virš jų įrengtų simbolinių struktūrų pašalinimą. Tokiu būdu diskursas sukuria normatyvinę ribą tarp teisėto ir neteisėto atminimo. „Teisėtas“ atminimas siejamas su individualizuota, depolitizuota mirtimi ir gedulu, kuris laikomas suderinamu su šiuolaikinėmis vertybėmis. Tuo tarpu „neteisėta“ laikoma kolektyvinė, ideologiškai įkrauta reprezentacija, kuri peržengia pagarbos mirusiems ribas ir siekia normalizuoti represinio režimo simboliką viešojoje erdvėje.

Grūto parkas šiame diskurse užima paradoksalią, bet labai reikšmingą vietą. Viena vertus, jis įvardijamas kaip vieta, į kurią išgabenami ar išvežami nepageidaujami objektai, taip simboliškai patvirtinant viešųjų erdvių apsisvalymą. Kita vertus, pats parkas įgyja savotiškos istorinės atliekų saugyklos vaizdinį – erdvės, kurioje sovietinis paveldas gali egzistuoti tik izoliuotas, atskirtas nuo kasdienio miesto gyvenimo. Tokia konstrukcija leidžia suderinti du iš pirmo žvilgsnio prieštaringsus tikslus: viena vertus, pašalinti sovietinius simbolius iš viešosios erdvės, kita vertus, jų visiškai nesunaikinti, bet perkelti į kontroliuojamą ir simboliškai nukenksmintą aplinką.

---

⁹¹ ELTA, „R. Šimašius: jei gausime leidimą, Grūto parkas papildys šešiomis sovietinėmis skulptūromis“, lrytas.lt, 2022-05-05, <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2022/05/05/news/r-simasius-jei-gausime-leidima-gruto-parkas-pasipildys-šešiomis-sovietinėmis-skulptūromis-is-antakalnio-kapiniu-23267251>

⁹² Ten pat.

Apibendrinant galima teigti, kad istorinės atminties valymo kategorija viešajame diskurse įtvirtina desovietizaciją kaip neišvengiamą ir moraliai teisingą procesą, kurio tikslas – ne tik pertvarkyti materialią aplinką, bet ir performuluoti kolektyvinę atmintį. Grūto parkas šiame procese tampa būtinu, bet periferiniu elementu – vieta, kurioje sovietinis paveldas „paliekamas“, kad viešojo erdvė galėtų būti suvokiama kaip galutinai išvalyta nuo okupacinės praeities ženklų.

4.4. Institucinio legitimumo diskursas

Institucinio legitimumo diskursas viešojoje erdvėje veikia kaip vienas svarbiausių mechanizmų, leidžiančių normalizuoti sovietinio paveldo šalinimo ir perkėlimo procesus, kartu neutralizuojant galimus politinius, moralinius ar kultūrinius ginčus. Analizuotuose žiniasklaidos tekstuose sprendimai dėl sovietinių paminklų demontavimo, perkėlimo ar eksponavimo itin dažnai grindžiami ne emocionaliais argumentais ar vertybinėmis pozicijomis, bet institucijų autoritetu, ekspertinėmis išvadomis ir formaliomis procedūromis.

Vienas ryškiausių šio diskurso bruožų – nuoseklus valstybės institucijų legitimizavimas kaip pagrindinių sprendimų priėmėjų. LGRTC žiniasklaidoje pristatomas kaip centrinė, autoritetingiausia institucija, turinti teisę ir kompetenciją nuspręsti, ar konkretus viešasis objektas propaguoja totalitarinius ar autoritarinius režimus. Pavyzdžiui, KPD nurodoma, kad „Kapinėse ir kitose palaidojimo vietose esantys paminklai, memorialinės lentos, antkapiai naujais duomenimis papildomi, šie duomenys tikslinami arba pašalinami, objektai ženklinami informacinėmis lentelėmis nustatyta tvarka, tai yra, gavus Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro išvadą⁹³“, o savivaldybės šiam procesui teikia tik faktinę informaciją. Tokia formuluotė aiškiai įtvirtina hierarchinę galios struktūrą, kurioje sprendimo teisė sutelkiama valstybės lygmens institucijoje, o politinė atsakomybė išskaidoma. Ši logika glaudžiai siejasi su Michelio Foucault galios ir žinojimo samprata. LGRTC autoritetas grindžiamas ne vien teisine galia, bet ir instituciniu gebėjimu apibrėžti „teisingą“ istorinį žinojimą. Sprendimai dėl to, kas laikytina propaganda, o kas – neutraliu paveldu, pateikiami kaip

---

⁹³ LR Kultūros ministerija, „Parengtos rekomendacijos savivaldybėms dėl sovietinių paminklų nukėlimo“, lrkmlrv.lt, 2022-06-01, <https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/parengtos-rekomendacijos-savivaldybems-del-sovietiniu-paminklų-nukelimo/>

ekspertinio vertinimo rezultatas, o ne interpretacija. Tokiu būdu diskurse kuriama epistemologinė asimetrija: institucinis žinojimas tampa normatyvus, o alternatyvios interpretacijos – marginalizuojamos.

Ne mažiau svarbi yra ekspertų legitimumo dimensija. Žiniasklaidoje nuolat pabrėžiama tarpžinybinių komisijų, istorikų, paveldosaugos specialistų ir teisės ekspertų dalyvavimo reikšmė. Cituojant įstatymo inicijatorę Kuzmickienę: „pagrindinį sprendimą priims iš profesionalių, ekspertinių žinių turinčių asmenų istorikų sudaryta komisija“, kuri padės savivaldybėms „apsispręsti“⁹⁴. Tokios citatos ne tik stiprina sprendimų autoritetą, bet ir perkelia juos į techninio racionalumo lauką. Konfliktas dėl atminties čia transformuojamas į procedūrinį klausimą, kuriam spręsti reikalingos ne politinės diskusijos, o kompetencija. Tai taip pat gali paveikti ir patį atminties lauką, kuriame veikia individualūs prisiminimai ir patirtys. Kai sprendimai pristatomi kaip pagrįsti profesionaliomis išvadomis, jie sukuria referencinį rėmą, su kuriuo individai pradeda lyginti savo asmeninius santykius su sovietmečiu. Vieniems tai suteikia saugumo jausmą, leidžiantį manyti, kad nuosaikus ar ambivalentiškas požiūris į praeitį nėra problemiškas; kitiems, priešingai, toks ekspertinis tonas gali atrodyti pernelyg švelnus ir skatinti reikalauti radikalesnio simbolinio atsiribojimo. Tokiu būdu ekspertinis diskursas nustato bendrą orientyrą, aplink kurį individualios atmintys pozicionuojasi, polemizuoja ar nuo kurio sąmoningai atsiriboja.

Šis diskursas taip pat padeda išspręsti potencialų prieštaravimą tarp paveldo apsaugos ir desovietizacijos. KPDvaidmuo dažnai minimas kaip papildomas legitimumo garantas. Pavyzdžiui, pažymima, kad „gavus Kultūros paveldo departamento atsakymą, jog skulptūros vertingųjų savybių neturi, jos gali būti nukeltos“⁹⁵. Tokiu būdu paveldo apsauga pateikiama ne kaip kliūtis, o kaip procesas, kuris, tinkamai peržiūrėjus kriterijus, gali sudaryti sąlygas sovietinių objektų pašalinimui. Institucinis sprendimas čia veikia kaip moralinės atsakomybės filtras – jei institucija leidžia, veiksmas laikomas teisėtu ir

---

⁹⁴ Jūratė Skėrytė, „Kuzmickienė: desovietizacijos įstatymas yra demokratinis būdas gintis nuo naikinančių režimų“, lrt.lt, 2022-06-16, https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1721259/kuzmickiene-desovietizacijos-istatymas-yra-demokratinis-budas-gintis-nuo-naikinanciu-rezimu?srsId=AfmBOoqKWfdoQ2NwI8Qh9gajwaOeXolj9hQTkK9QkA_fGzKueqFEwHvU

⁹⁵ BNS, „Nukelti du paminklai sovietų kariams Kėdainių“, lrytas.lt, 2022-04-25, <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2022/04/25/news/nukelti-du-paminklai-sovietu-kariams-kedai-niu-rajone-23164020>

pagrįstu. Svarbus šio diskurso elementas – savivaldos legitimumas. Nors galutiniai sprendimai dažnai deleguojami LGGRTC ar komisijoms, savivaldybės diskurse pristatomos kaip geriausiai išmanančios vietinį kontekstą. Taip kuriamas dvigubas legitimumas: vietos valdžia turi veikimo laisvę, bet ji veikia institucinių rekomendacijų rėmuose. Tai leidžia išvengti kaltinimų savivale ir kartu užtikrina sprendimų suderinamumą nacionaliniu mastu.

Institucinio legitimumo diskursas taip pat apima privačios iniciatyvos – Grūto parko – normalizavimą. Parkas pristatomas ne kaip ideologinis projektas, bet kaip instituciniu požiūriu „tinkama“ erdvė sovietiniam paveldui perkelti. Pabrėžiama, kad jis turi infrastruktūrą, patirtį ir yra pasirengęs bendradarbiauti su LGGRTC. Tokios frazės kaip „Grūto parkas pasirengęs priimti visas nukeltas skulptūras“ ar „bus bendradarbiaujama su Genocido centru dėl tinkamo informacijos pateikimo“⁹⁶ įtvirtina parką kaip institucinio tinklo dalį. Ekspertinių vertinimų ir institucinių procedūrų diskursyvus iškėlimas taip pat keičia patį Grūto parko statusą atminties lauke, paverčiant jį nebe periferine ar kuriozine erdve, bet vienu iš institucionalizuoto atminties valdymo tinklo narių. Viešajame diskurse parkas ilgą laiką funkcionavo kaip ambivalentiškas, net ironiškas reiškiny – keista sovietinio paveldo sankaupa, egzistuojanti šalia oficialių atminties politikos formų. Tačiau ekspertinės kalbos, komisijų sprendimai ir teisiniai rėmai palaipsniui perkelia Grūto parką į normalizuotą institucinį kontekstą, kuriame jis ima veikti kaip vienas iš sprendimų, o ne anomalija. Šioje retorikoje parkas tampa suderinamas su oficialiomis atminties politikos nuostatomis ne todėl, kad pasikeistų jo turinys, bet todėl, kad jis įtraukiamas į reguliuojamą, procedūriškai apibrėžtą atminties infrastruktūrą. Tokiu būdu ekspertinis diskursas ne tik struktūruoja sprendimus dėl paveldo, bet ir performuoja pačias atminties erdves, paversdamas anksčiau marginalias ar kuriozines vietas „tvarkingomis“ ir sistemiškai priimtinomis.

Foucault požiūriu, šis procesas gali būti suprantamas kaip galios išskaidymas per institucinius tinklus. Valstybė nebūtinai tiesiogiai valdo kiekvieną sprendimą, tačiau sukuria taisyklių, ekspertinių procedūrų ir legitimumo režimą, kuriame atminties objektai

---

⁹⁶ Rūta Lankininkaitė, „Savivaldybėms atsikratant sovietų karių skulptūromis, dalis patenka į Grūto parką: visų priimti negali“, lrt.lt, 2022-08-13, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1759859/savivaldybems-atsikratant-sovietu-kariu-skulpturomis-dalis-patenka-i-gruto-parka-visu-priimti-negali>

perklasifikuojami, perkelinėjami ir perinterpretuojami. Grūto parkas šioje schemoje tampa vieta, kurioje sovietinis paveldas ne sunaikinamas, bet kontroliuojamas, atribotas nuo viešosios erdvės ir įrėmintas institucinio pasakojimo.

Apibendrinant galima teigti, kad institucinio legitimumo diskursas viešojoje erdvėje veikia kaip stabilizuojantis mechanizmas, leidžiantis desovietizacijos procesą pateikti kaip teisėtą, racionalų ir neišvengiamą. Jis sumažina konfliktų intensyvumą, nes sprendimai nebeprisiklauso pavieniams politiniams veikėjams ar emocinėms reakcijoms, bet yra „perleidžiami“ institucijoms. Tuo pačiu šis diskursas formuoja Grūto parko vaizdinį kaip oficialiai pripažintą ir instituciniu požiūriu patikimą sovietinio paveldo saugojimo ir eksponavimo vietą, kurioje atmintis ne tik išsaugoma, bet ir disciplinuojama pagal valstybės nustatytas taisykles.

4.5. Kovų dėl atminties diskursas

Diskursų kovos kategorija atskleidžia, kad sovietinio paveldo šalinimo ir perkėlimo procesas viešajame diskurse nėra vienakryptis. Priešingai, žiniasklaidoje nuosekliai atsiskleidžia skirtingų veikėjų, institucijų ir ideologinių pozicijų susidūrimas, kuriame konkuruoja nevienodi sovietinio paveldo interpretavimo režimai. Šioje kategorijoje sovietiniai paminklai ir jų likimas tampa ne tik administracinio sprendimo objektu, bet ir simboliškai arena, kurioje varžomasi dėl teisės apibrėžti teisingą istorinę atmintį, moralinį vertinimą ir politinę reikšmę.

Vienas ryškiausių diskursų kovos aspektų – tai konfliktas tarp griežto desovietizacijos diskurso ir alternatyvių, labiau niuansuotų interpretacijų, kurios siūlo ne naikinti, o perprasminti sovietinį paveldą. Pavyzdžiui, Klaipėdos miesto tarybos diskusijose dėl sovietų karių skulptūrinės grupės ir kalavijo aiškiai susiduria dvi pozicijos: viena jų remiasi argumentu apie „totalitarinio militarizmo estetiką ir sovietinės propagandos simbolius⁹⁷“, kurių atsisakymas suvokiamas kaip moralinė ir politinė būtinybė, o kita pabrėžia meninę vertę ir sudėtingą sovietinio laikotarpio kūrybos kontekstą. Politikė Nina Puteikienė akcentuoja, kad tokie kūriniai buvo kuriami „Ezopo

---

⁹⁷ Asta Dykovenė, „Klaipėdos politikų sprendimas: sovietinės skulptūros keliaus į Grūto parką“, <https://kauno.diena.lt/naujienos/klaipe/miesto-pulsas/klaipe-dos-politikai-spres-del-sovietiniu-memorialo-elementu-griovimo-1083878>

kalba⁹⁸“, leidusia menininkams net ir represinėmis sąlygomis perteikti užslėptas kritines ar patriotiškas reikšmes, todėl jų sunaikinimas reikštų ne refleksiją, o istorinį supaprastinimą. Ši pozicija atskleidžia diskursinę kovą tarp moralinio-politinio išvalymo logikos ir kultūrinės interpretacijos logikos, kurioje sovietinis paveldas nėra vienalytis propagandos instrumentas.

Tokie nesutikimai taip pat išryškėja instituciniu lygmeniu, kai sprendimai dėl paminklų nukėlimo ar saugojimo tampa ginčijami ne tik vietos politikoje, bet ir platesniame teisiniame bei tarptautiniame kontekste. Vienas ryškiausių pavyzdžių – sprendimų apskundimas Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetui, kai „etniniais rusais⁹⁹“ prisistatę pareiškėjai siekia sustabdyti sovietinių paminklų šalinimą, pasitelkdami žmogaus teisių diskursą. Tokiu atveju desovietizacijos politika pristatoma ne kaip demokratinės valstybės savirefleksija, o kaip galimas diskriminacinis ar represyvus, savaip ideologizuotas veiksmas. Tai rodo, kad viešajame diskurse susiduria skirtingi galios ir legitimumo režimai: nacionalinė atminties politika ir tarptautinis žmogaus teisių diskursas.

Svarbi diskursų kovų dimensija atsiskleidžia ir per geopolitinį kontekstą. Ne viename tekste sovietinių paminklų likimas tiesiogiai siejamas su Rusijos karu Ukrainoje, teigiant, kad „šiandieniniai okupantai yra perėmę sovietų armijos palikimą¹⁰⁰“, o Antrojo pasaulinio karo okupantus šlovinantys paminklai tampa „šių dienų kraugeriams skirtu šlovinimu¹⁰¹“. Toks diskursas ne tik delegitimuoja sovietinį paveldą, bet ir aktyviai neutralizuoja bet kokias alternatyvias interpretacijas, kurios galėtų būti apkaltintos simpatijomis agresoriui. Šioje vietoje diskursų kova pasireiškia kaip moralinio spaudimo mechanizmas, ribojantis galimų pozicijų spektrą viešajame diskurse.

Tokie nesutarimai tarp institucijų, ekspertų ir skirtingų teisių bei politinių lygmenų atskleidžia, kad desovietizacijos procesas nėra vieningas ar hierarchiškai uždaras valdymo mechanizmas, bet veikiau fragmentuotas ir daugiasluoksnis atminties

---

⁹⁸ Ten pat.

⁹⁹ BNS, „Antakalnio kapinėse nukeltos sovietinės skulptūros – Grūto parkui“, kaunodiena.lt, 2023-03-29, <https://kauno.diena.lt/naujienos/vilnius/miesto-pulsas/antakalnio-kapinese-nukeltos-sovietines-skulpturos-bus-perduotos-gruto-parkui-1119599>

¹⁰⁰ Raimonda Mikučionytė, „Panevėžys atsikratys sovietinio palikimo: paminklai miestą paliks iki lapkričio 1-osios, atsidurs Grūto parke“, lrt.lt, 2022-09-27, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1787818/panevezys-atsikratys-sovietinio-palikimo-paminklai-miestas-paliks-iki-lapkricio-1-osios-atsidurs-gruto-parke>

¹⁰¹ Ten pat.

valdysenos laukas. Nors įstatymas siekia sukurti aišką normatyvinį rėmą, praktikoje jis susiduria su skirtingomis institucinėmis logikomis – kultūros paveldo apsaugos, savivaldos autonomijos, tarptautinių žmogaus teisių normų – kurios ne visada yra tarpusavyje suderinamos. Šie plyšiai rodo, kad desovietizacija veikia ne kaip galutinis sprendimas, o kaip procesas, kuriame nuolat derinamos konkuruojančios praeities interpretacijos ir skirtingi galios režimai. Būtent šioje įtampoje atsiskleidžia desovietizacijos paradoksas: siekdama depolitizuoti sovietinį paveldą per teisę ir procedūras, ji kartu sukuria naujas politines ir diskursines kovos erdves, kuriose pati atminties politika tampa ginčo objektu.

Teoriškai ši kategorija glaudžiai siejasi su Foucault diskurso samprata, kurioje diskursas suvokiamas kaip galios santykių laukas, apibrėžiantis, kas gali būti sakoma, kieno balsas laikomas teisėtu ir kurios interpretacijos yra marginalizuojamos. Diskursų kovos analizė rodo, kad sovietinio paveldo klausimas nėra tik praeities vertinimas, bet ir dabarties galios santykių reguliavimo priemonė: per jį nustatomos normos, kas laikoma „teisinga atmintimi“, o kas – nepriimtina ar net pavojinga.

Grūto parko vaizdinys šioje diskursų kovų perspektyvoje įgauna ambivalentišką reikšmę. Viena vertus, parkas dažnai pristatomas kaip kompromisinė erdvė, leidžianti išspręsti konfliktą tarp šalinimo ir saugojimo – objektai iškeliami iš viešųjų erdvių, bet nėra sunaikinami. Kita vertus, dalyvaujant diskursų kovose Grūto parkas tampa simboliu „rezervatu“, į kurį nukreipiami ginčytini, politiškai jautrūs ar nepatogūs objektai, taip sumažinant jų potencialą kelti konfliktus centrinėse miesto erdvėse. Tokiu būdu parkas funkcionuoja ne tik kaip muziejinė ar edukacinė erdvė, bet ir kaip diskursinės galios sprendimas, leidžiantis laikinai „uždaryti“ konfliktą, perkelti jį į periferinę, kontroliuojamą erdvę.

4.6. Sudėtingo paveldo diskursas

Probleminio paveldo diskursas viešojoje erdvėje formuojamas per sovietinių paminklų ir simbolių nuoseklų apibrėžimą kaip moraliai, politiškai ir istoriškai netoleruotinių objektų. Šioje diskursinėje logikoje paveldas nėra suvokiamas kaip neutrali istorinė liekana, bet kaip aktyvus reikšmių nešėjas, galintis žėisti, klaidinti ar kelti grėsmę šiuolaikinei demokratinei bendruomenei. Sovietiniai objektai čia pristatomi kaip

problemiški ne dėl savo senumo ar estetinių savybių, bet dėl ryšio su okupacija, represijomis ir ideologine prievarta.

Žiniasklaidos tekstuose nuolat akcentuojamas moralinis šių objektų problematiškumas, pabrėžiant jų gebėjimą iškreipti istorinius pasakojimus ir normalizuoti okupacinę patirtį. Tai ypač ryšku formuluotėse, kuriose sovietiniai paminklai įvardijami kaip „propagandiniai mygtukai“¹⁰², „iškreiptai pasakojantys mūsų išgyvenimus“¹⁰³ arba „liudijantys buvusią šlovę išvaduotojams“¹⁰⁴. Tokia kalba ne tik delegitimizuoja pačius objektus, bet ir suponuoja, kad jų buvimas viešojoje erdvėje palaiko neteisingą, traumuojančią istorinę atmintį. Šiame kontekste paveldas tampa moraline problema, kurią būtina spręsti siekiant apsaugoti visuomenę nuo simbolinės prievartos.

Politinis problematiškumas viešajame diskurse dar labiau sustiprinamas siejant sovietinius simbolius su dabartinėmis geopolitinėmis grėsmėmis. Ne kartą pabrėžiama, kad totalitarinių režimų simbolika nėra „praeities reliktas“, bet veikiantis propagandos instrumentas, kuris šiandien aktyviai naudojamas Rusijos vykdomame kare Ukrainoje. Tokiu būdu sovietinis paveldas perkeliamas iš istorinio lauko į nacionalinio saugumo diskursą: objektai suvokiami ne tik kaip atminties ženklai, bet kaip galimi priešiškų ideologijų nešėjai. Ši politinė problematizacija leidžia pateisinti griežtas intervencijas, nes objektų buvimas traktuojamas kaip grėsmė demokratinei valstybei ir jos tapatybei.

Istorinis problematiškumas pasireiškia per argumentus, kad sovietiniai paminklai reprezentuoja ne reflektuotą istoriją, o vienpusišką, ideologiškai sukonstruotą pasakojimą. Žiniasklaidoje nuolat kartojama, jog tokie objektai buvo kuriami okupacinio režimo sąlygomis ir atspindi ne laisvą istorinę atmintį, bet prievarta primestą naratyvą. Šiame diskurse pabrėžiama, kad paminklai „nepasako visos istorijos“, nutyli represijas, deportacijas ir nusikaltimus žmoniškumui, todėl jų buvimas viešojoje erdvėje laikomas

---

¹⁰² Gytis Pankūnas, „Desovietizacijos įstatymas: režimų simbolius siūlo šalinti ne tik iš paminklų, bet ir iš gatvių pavadinimų“, lrt.lt, 2022-06-02, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1708611/desovietizacijos-istatymas-rezimu-simbolius-siulo-salinti-ne-tik-is-paminklų-bet-ir-is-gatviu-pavadinimu?srltid=AfmBOor3cZz-mxuVUytZ7k3UOYPCXX4I37v1U45zI9dzEuZJkthF5A5y>

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Daiva Baronienė, „„Išvaduotojų“ paminklams rado vietą muziejuje“, sekunde.lt, 2022-10-01, <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/isvaduotoju-paminklams-rado-vieta-muziejuje/>

klaidinančiu ir net pavojingu¹⁰⁵. Istorija čia suvokiama kaip nuolat peržiūrimas procesas, o ne užbaigtas pasakojimas, todėl paveldas tampa peržiūros ir korekcijos objektu.

Šių politinių ir istorinių argumentų sankirta taip pat keičia patį santykį su praeitimi, paversdama ją nuolatiniu prevencinio valdymo objektu. Sovietinis paveldas diskursyviai konstruojamas ne tik kaip tai, ką reikia įvertinti ar interpretuoti, bet kaip tai, ką būtina aktyviai kontroliuoti, siekiant užkirsti kelią galimoms nepageidaujamoms reikšmėms ateityje. Tokiu būdu atminties politika įgyja anticipacinį pobūdį: intervencijos grindžiamos ne vien tuo, ką simboliai reiškė praeityje, bet tuo, ką jie *galėtų* reikšti kintančiame geopolitiniame kontekste. Ši logika leidžia suvokti desovietizaciją ne tik kaip retrospektyvų atsiskaitymą su okupaciniu palikimu, bet ir kaip į ateitį orientuotą rizikos valdymo praktiką, kurioje atmintis tampa nacionalinio saugumo ir politinio stabilumo infrastruktūros dalimi.

Ši diskursinė strategija glaudžiai siejasi su teorinėmis kolektyvinės atminties ir galios sampratomis, kurios pabrėžia, kad atmintis niekada nėra neutrali ar savaime susiformuojanti. Kaip rodo Foucault galios ir žinojimo santykio analizė, per diskursą įtvirtinamos ne tik interpretacijos, bet ir normos, apibrėžiančios, kas laikoma „priimtina“ istorinės patirties forma. Probleminio paveldo diskurse sovietiniai objektai konstruojami kaip nesuderinami su normatyvine atminties tvarka, todėl jie turi būti pašalinti iš kasdienės simbolinės apyvartos. Šis procesas nėra paprastas ištrynimasis – veikiau tai galios veiksmas, per kurį sprendžiama, kuri istorijos versija gali būti matoma viešojoje erdvėje, o kuri turi būti perkelta į kitą atminties režimą.

Probleminio paveldo diskursas tiesiogiai veikia Grūto parko vaizdinį. Kai sovietiniai paminklai apibrėžiami kaip moraliai ir politiškai problemiški, Grūto parkas ima funkcionuoti kaip „tinkama vieta“ tokiems objektams – erdvė, kur problemiškas paveldas gali būti izoliuotas nuo kasdienės viešosios aplinkos. Parkas čia įgyja savotiško „probleminės atminties rezervato“ statusą: jis leidžia išsaugoti objektus kaip istorinius liudijimus, tačiau kartu apsaugo visuomenę nuo jų tiesioginio simbolinio poveikio. Taip Grūto parkas tampa ne tik fizine saugykla, bet ir diskursiniu sprendimu, leidžiančiu

---

¹⁰⁵ ELTA, „Seimas svarstys desovietizacijos įstatymo projektą“, lrytas.lt, 2022-06-16, <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2022/06/16/news/seimas-svarstys-desovietizacijos-istatymo-projekta-23695894>

suvaldyti problemišką paveldą, neleidžiant jam dalyvauti aktyvioje viešosios atminties formavimo erdvėje.

4.7. Neutralizavimo mechanizmų diskursas

Neutralizavimo mechanizmų diskursas viešojoje erdvėje atsiskleidžia kaip pastanga sumažinti arba „nukenksminti“ sovietinių objektų simbolinę, ideologinę ir politinę reikšmę, jų visiškai nenaikinant. Skirtingai nei istorinės atminties valymo ar probleminio paveldo diskursai, čia pagrindinis tikslas nėra aiškiai pasmerkti sovietinį paveldą, bet jį perrėminti – paversti valdomu, paaiškinamu, kontroliuojamu ir emociškai distancijuotu objektu. Tokiu būdu sovietinis paveldas nebėra aktyvus politinis ženklas, bet tampa „istoriniu faktu“, „eksponatu“ ar „konteksto reikalaujančiu objektu“.

Vienas ryškiausių neutralizavimo mechanizmų yra istorinio faktiškumo retorika, pagal kurią sovietiniai objektai diskursyviai atskiriami nuo jų pirminės ideologinės funkcijos ir apibrėžiami kaip „istorijos liudijimai“. Teigiama, kad patys objektai savaime nepropaguoja jokios ideologijos, jei jie yra išimti iš ankstesnio reprezentacinio konteksto ir perkelti į naują, aiškinamąjį rėmą. Būtent šis perrėminimas leidžia juos traktuoti kaip tinkamus informavimo, edukacijos ar muziejiniams tikslams. Tokiu būdu ideologinis poveikis diskursyviai neutralizuojamas ne paneigiant objekto kilmę, bet ją „sutramdant“ per kontekstualizavimą, paaiškinimą ir ekspertinį interpretavimą, kuris paverčia simbolį ne veikiančiu ženklu, o mokomuoju objektu. Pavyzdžiui, įstatyme aiškiai nurodoma, kad draudimas netaikomas objektams, „eksponuojamiems vykdant muziejų, archyvų, bibliotekų veiklą, naudojamiems vykdant visuomenės informavimą apie totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų pasekmes¹⁰⁶“. Tokia formuluotė implikuoja, kad ideologinė grėsmė slypi ne pačiame objekte, o jo naudojimo kontekste. Objektas tampa neutralus, jei yra „teisingai paaiškintas“.

Ši logika atitinka Foucault galios ir žinojimo sampratą: neutralizacija vyksta ne pašalinant objektą, bet jį įtraukiant į instituciškai kontroliuojamą žinojimo režimą.

---

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, „Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymas“, Vilnius, 2022 m., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b80056227d3211edbdcebd68a7a0df7e?jfwid=-rhnnontwv> [žiūrėta 2025 m. gegužės 24 d.]

Objektas tampa nebe politinio konflikto dalimi, o ekspertiškai apibrėžtu „istoriniu faktu“. Tokiu būdu atmintis depolitizuojama, tačiau ne ištrinant praeitį, o ją sutvarkant.

Kitas svarbus neutralizavimo mechanizmas yra emocinės distancijos kūrimas, kai sovietiniai simboliai sąmoningai atskiriami nuo dabarties politinių reiškinių. Žiniasklaidoje ir institucijų pasisakymuose dažnai pabrėžiama, kad demontuoti paminklai „bus saugomi“, „eksponuojami“, „restauruojami“, „perkeliami į atskirą ekspoziciją“. Pavyzdžiui, Grūto parko atstovai kalba apie „atskirą ekspoziciją naujai nukeltiems paminklams¹⁰⁷“, kuri „nesimaišytų su ankstesne ekspozicija“, taip sukuriant aiškų laiko ir reiškinių atskyrimą: „bus dvi tokios nuėmimo epochos¹⁰⁸“. Tokia kalba pabrėžia ne konfliktą, o tvarką, ne ideologiją, o chronologiją.

Trečiasis neutralizavimo mechanizmas – politinės potekstės neigimas. Viešajame diskurse dažnai akcentuojama, kad sovietinių objektų eksponavimas Grūto parke nėra sovietinės ideologijos tęstinumas ar propagavimas. Priešingai, teigiama, kad „nėra propagandos“, „tai istorijos pamoka“, „unikalus muziejus¹⁰⁹“, „turistinis objektas“. Grūto parkas pristatomas kaip vieta, kur „žmonės iš viso pasaulio atvyksta pamatyti sovietinius laikus menančią vietą¹¹⁰“, taip perkeliama diskusija iš atminties politikos į kultūros vartojimo ir turizmo lauką.

Šis mechanizmas leidžia išvengti klausimo, ar pats eksponavimas jau yra politinis aktas. Foucault požiūriu, toks neigimas yra viena iš galios formų: ideologija tampa „nematoma“, nes ji pateikiama kaip savaime suprantama, neutrali ir objektyvi. Būtent čia neutralizavimo diskursas veikia efektyviausiai – ne per draudimą, o per normalizaciją.

Grūto parko vaizdinio formavime neutralizavimo mechanizmų diskursas atlieka esminį vaidmenį. Parkas konstruojamas kaip saugus buferis tarp viešosios erdvės ir traumuojančio paveldo. Jis nėra pristatomas nei kaip ideologinė grėsmė, nei kaip moralinė problema, bet kaip vieta, kur sovietiniai simboliai „nebeveikia“. Perkėlus

---

¹⁰⁷ Deividas Kubikis, „Grūto parkas pildosi naujais sovietiniais paminklais“, *diena.lt*, 2022-07-24, <https://diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/gruto-parkas-pildosi-naujais-sovietiniais-paminklais-1088458>

¹⁰⁸ Ten pat.

¹⁰⁹ BNS, „Nukelti sovietiniai paminklai galėtų atsidurti „Grūto parke““, *kasvykstakaune.lt*, 2022-06-01, <https://kaunas.kasvyksta.lt/2022/06/01/lietuvoje/nukelti-sovietiniai-paminklai-galetu-atsidurti-gruto-parke/>

¹¹⁰ Daiva Baronienė, „„Išvaduotojų“ paminklams rado vietą muziejuje“, *sekunde.lt*, 2022-10-01, <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/isvaduotoju-paminklams-rado-vieta-muziejuje/>

paminklus į Grūto parką, jie simboliškai išimami iš aktyvios atminties politikos ir įtraukiami į kontroliuojamą, paaiškinamą ir „nukenksmintą“ erdvę.

Apibendrinant neutralizavimo mechanizmų diskursas leidžia sovietinį paveldą išsaugoti be konflikto, tačiau kartu jis uždengia galios santykius, per kuriuos sprendžiama, kas laikoma „istorija“, o kas – „propaganda“. Grūto parkas šiame diskurse tampa ne tik eksponavimo vieta, bet ir technologija, leidžiančia valdyti sudėtingą, politiškai jautrią praeitį, ją paverčiant tariamai neutraliu, edukaciniu ir kontroliuojamu objektu.

4.8. Edukacinės misijos diskursas

Edukacinės misijos diskursas viešajame desovietizacijos diskurse veikia kaip vienas svarbiausių mechanizmų, leidžiančių perkonfigūruoti sovietinio paveldo reikšmę ne per jo sunaikinimą, bet per reinterpretaciją ir institucionalizuotą aiškinimą. Šioje kategorijoje sovietiniai paminklai ir simboliai nebeapibrėžiami vien kaip grėsmė ar moralinis blogis, bet kaip edukaciniai objektai, galintys atlikti informavimo, istorinio sąmoningumo ugdymo ir kritinės refleksijos funkciją. Tokiu būdu diskursas perkelia akcentą nuo fizinio pašalinimo prie simbolinio sukontroliavimo per žinojimą, kontekstualizavimą ir aiškinimą.

Šis diskursas aiškiai artikuliuojamas tiek įstatyminiame, tiek politiniame ir instituciniame lygmenyje. Pavyzdžiui, teisės aktuose numatoma, kad draudimas propaguoti totalitarinius režimus netaikomas objektams, kurie „eksponuojami vykdant muziejų, archyvų, bibliotekų veiklą¹¹¹“ arba „naudojami vykdant visuomenės informavimą apie totalitarinius ir autoritarinius režimus ir jų pasekmes¹¹²“. Tokia formuluotė rodo, jog pats objektas savaime nėra laikomas pavojingu – pavojinga laikoma nekontroliuojama jo reikšmė viešojoje erdvėje. Muziejinė ar edukacinė aplinka čia veikia kaip neutralizuojantis filtras, leidžiantis objektui egzistuoti tik kaip žinių šaltiniui, bet ne kaip ideologiniam ženklui. Žiniasklaidos diskurse edukacinė misija dažnai pateikiama kaip būtinas „antrasis žingsnis“ po fizinio demontavimo. Tai ryškiai matyti politinių

---

¹¹¹ Lietuvos Respublikos Seimas, „Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymas“, Vilnius, 2022 m.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b80056227d3211edbdcebd68a7a0df7e?jfwid=-rhnnontwv>

¹¹² Ten pat.

veikėjų pasisakymuose, kuriuose pabrėžiama, kad „labai svarbi šio projekto misija – ne tik šalinti, keisti ženklus, bet ir sustiprinti totalitarinių, autoritarinių režimų sklaidos prevenciją. Kitaip tariant, padės mums ne tik nuimti ženklus, bet ir kalbėti, ką reiškia mums šie ženklai, ką reiškia mūsų valstybei tam tikrų visai neherojiškų asmenybių vardu pavadintos gatvės ar miestų aikštės ir ką mes turime permąstyti ir suprasti šioje istorijoje¹¹³“, taip pat akcentuojama būtinybė „daugiau pasakoti, kas mums nutiko ir kokią istoriją mes išgyvenome, daugiau kalbėti apie totalitarinio režimo įvykdytus nusikaltimus, daugiau pasakoti apie tai mokyklose¹¹⁴“. Tokios citatos rodo, kad edukacija čia suvokiama ne kaip neutrali informavimo veikla, o kaip aktyvus atminties politikos instrumentas, skirtas formuoti „teisingą“ istorinį supratimą.

Ši diskursinė logika vėlgi glaudžiai siejasi su Foucault galios ir žinojimo samprata. Foucault teigia, kad galia veikia ne tik per draudimą ar represiją, bet ir per diskursų kūrimą, kurie nustato, kas gali būti sakoma, kaip gali būti suprantama ir kas laikoma „tiesa“. Edukacinės misijos diskurse sovietinis paveldas tampa objektu, kurį leidžiama matyti tik per tam tikrą interpretacinį rėmą: kaip istorijos pamoką, kaip įrodymą apie režimo nusikaltimus, bet ne kaip estetinį ar kultūrinį reiškinių savaime. Tokiu būdu edukacija tampa galios technologija, kuri ne naikina objektą, o perrašo jo reikšmę.

Grūto parkas šiame diskurse itin dažnai įvardijamas kaip „tinkama vieta“ tokiai edukacinei funkcijai įgyvendinti. Žiniasklaidoje pabrėžiama, kad parkas yra „sovietinės ideologijos relikto saugojimo vieta“, „unikalus muziejus po atviru dangumi“, kuriame galima „pamatyti, suprasti ir įvertinti sovietinę realybę“. Tokios formuluotės legitimizuoja Grūto parką ne kaip problematišką ar dviprasmišką erdvę, bet kaip edukacinį instrumentą, kuris per ekspoziciją, informacinius tekstus ir teminį išdėstymą užtikrina „teisingą“ sovietinio paveldo skaitymą.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad edukacinės misijos diskursas dažnai susilieja su neutralizuojančia edukacija. Objektų eksponavimas pateikiamas kaip būdas „sumažinti jų

---

¹¹³ ELTA, „Seimas svarstys desovietizacijos įstatymo projektą“, lrytas.lt, 2022-06-16, <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2022/06/16/news/seimas-svarstys-desovietizacijos-istatymo-p-rojekta-23695894>

¹¹⁴ Gytis Pankūnas, „Desovietizacijos įstatymas: režimų simbolius siūlo šalinti ne tik iš paminklų, bet ir iš gatvių pavadinimų“, lrt.lt, 2022-06-02, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1708611/desovietizacijos-istatymas-rezimu-simbolius-siulo-salinti-ne-tik-is-paminklų-bet-ir-is-gatviu-pavadinimu?srsId=AfmBOor3cZz-mxuVUytZ7k3UOYPCXX4I37v1U45zI9dzEuZJkthF5A5y>

simbolinę galią“, paverčiant juos „eksponatais“, „artefaktais“, „istorijos liudijimais“. Tokiu būdu sovietiniai paminklai praranda savo buvusį viešosios galios statusą ir tampa pedagoginėmis priemonėmis. Tai ypač ryšku pasisakymuose apie būtinybę bendradarbiauti su LGGRTC, rengti informacinius standus, parengti „objektyvią informaciją“¹¹⁵ šalia eksponuojamų skulptūrų. Edukacija čia tampa ne dialogu, o kontrolės forma – ji apibrėžia vienintelę leistiną interpretaciją.

Tuo pačiu šis diskursas leidžia išspręsti politinę įtampą tarp visiško naikinimo ir paveldo išsaugojimo. Edukacinė misija pasiūlo kompromisinį sprendimą: objektai nėra paliekami viešojoje erdvėje, bet ir nėra sunaikinami; jie perkeliama į „saugias“, kontroliuojamas erdves, kur jų reikšmė yra iš anksto apibrėžta. Tai leidžia politiniams ir instituciniams veikėjams deklaruoti tiek moralinį apsivalymą, tiek atsakomybę istorijai.

Apibendrinant edukacinės misijos diskursas veikia kaip viena svarbiausių desovietizacijos legitimizavimo strategijų. Jis transformuoja sovietinį paveldą iš probleminio objekto į pedagoginį instrumentą, kuriam reikalinga ekspertinė priežiūra, institucinė kontrolė ir aiški interpretacinė schema. Grūto parkas šiame diskurse įgauna centrinį vaidmenį – jis konstruojamas kaip vieta, kur sovietinis paveldas ne tik „saugomas“, bet ir „teisingai paaiškinamas“. Taip parkas tampa ne neutraliu muziejumi, o aktyviu atminties politikos veikėju, per kurį įgyvendinama valstybės siekiama kritinė, bet kartu griežtai kontroliuojama sovietinės praeities refleksija.

5. Diskursiniai rėmai

Šiame skyriuje pereinama nuo atskirų diskurso kategorijų analizės prie platesnės teorinės sintezės, siekiant įvertinti, kokį poveikį identifikuoti diskursiniai rėmai daro Grūto parko vaizdinio formavimui ir kokį vaidmenį jie atlieka platesnėje Lietuvos atminties politikos konfigūracijoje. Skirtingai nei ankstesniuose skyriuose, čia dėmesys telkiamas ne į tai, kaip konkrečiai apie Grūto parką kalbama viešajame diskurse, bet į tai,

---

¹¹⁵ Jūratė Skėrytė, „Kuzmickienė: desovietizacijos įstatymas yra demokratinis būdas gintis nuo naikinamųjų režimų“, lrt.lt, 2022-06-16, https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1721259/kuzmickiene-desovietizacijos-istatymas-yra-demokratinis-budas-gintis-nuo-naikinanciu-rezimu?srltid=AfmBOoqKWfdoQ2NwI8Oh9gajwaOeXolj9hOTkK9OkA_fGzKueqFEwHvU

ką tokia kalbėjimo struktūra leidžia ir riboja, kokius galios santykius ji įtvirtina ir kokią atminties režimą institucionalizuoja.

Remiantis atlikta analize, identifikuotas diskursines kategorijas galima apjungti į keturis tarpusavyje susijusius diskursinius rėmus, kurie kartu formuoja savitą Grūto parko funkcionavimo logiką po desovietizacijos įstatymo priėmimo. Šie rėmai leidžia Grūto parką interpretuoti ne kaip neutralų muziejinį objektą ar atsitiktinę privačią iniciatyvą, bet kaip struktūrinį elementą valstybės vykdomoje atminties valdysenoje.

5.1. Technokratinės valdysenos ir depolitizacijos rėmas

Pirmasis diskursinis rėmas atskleidžia struktūrinį poslinkį, kurio metu sovietinio paveldo tvarkymas viešajame diskurse perkonstruojamas iš normatyvinio ir politinio konflikto į technokratinį, procedūriškai reguliuojamą valdymo klausimą. Šis poslinkis nėra vien retorinis – jis rodo gilesnę atminties politikos transformaciją, kurioje galios veikimas persikelia iš atviro politinio sprendimo lauko į administracinių, ekspertinių ir institucinių praktikų lygmenį. Tokia transformacija produktyviai interpretuojama per Foucault valdysenos (angl. *governmentality*) sampratą, apibrėžiančią modernios galios formas, veikiančias ne per draudimą ar represiją, bet per racionalumo, procedūrų ir „gero valdymo“ diskursus.

Foucault valdysenos analizė leidžia suprasti, kad galia čia veikia ne slopindama diskusijas tiesiogiai, bet perkonfigūruodama patį problemos apibrėžimą: sovietinis paveldas viešajame diskurse nebeįvardijamas kaip politinės kovos dėl istorijos objektas, bet kaip administracinė problema, reikalaujanti kompetentingo sprendimo. Tokiu būdu konfliktas perkeliamas iš politinės arenos į ekspertinę – vietoje klausimo „ką ši praeitis reiškia?“ dominuoti ima klausimas „kaip ją tinkamai sutvarkyti?“. Šis poslinkis atitinka Foucault aprašytą valdysenos logiką, kai valdoma ne per normų primetimą, o per racionalumo režimus¹¹⁶, kurie apibrėžia, kas laikoma „teisingu“ problemos sprendimu.

Analizuotoje medžiagoje šis procesas atsiskleidžia per nuoseklų sprendimų delegavimo ir institucinio legitimumo diskursų persipynimą. Sprendimų priėmimas viešajame diskurse konstruojamas kaip daugiasluksnė procedūra, kurioje atsakomybė

---

¹¹⁶ Graham Burchell, Colin Gordon ir Peter Miller. "The Foucault effect: Studies in governmentality", 1991, 90 p.

palaipsniui išskaidoma tarp skirtingų institucinių lygmenų – nuo įstatymų leidėjo iki savivaldos, nuo savivaldos iki ekspertinių komisijų, nuo komisijų iki objektų priėmimą užtikrinančių institucijų. Toks atsakomybės paskirstymas sukuria įspūdį, kad sprendimas dėl sovietinio paveldo likimo nėra konkrečių politinių aktorių valios rezultatas, bet „natūraliai“ funkcionuojančios sistemos pasekmė. Foucault požiūriu, tai klasikinis galios išskaidymo mechanizmas, leidžiantis sumažinti sprendimų politinį matomumą ir apsunkinti jų kvestionavimą.

Šiame kontekste ypač reikšminga tampa ekspertinio žinojimo funkcija. Kaip pažymi Foucault, modernioje valdysenoje žinojimas ir galia veikia neatsiejamai: ekspertinis vertinimas suteikia sprendimui objektyvumo ir neišvengiamumo aurą¹¹⁷. Analizuotoje medžiagoje ekspertai, komisijos ir institucijos konstruojami kaip neutralūs tarpininkai, kurių sprendimai pristatomi ne kaip vertybiniai pasirinkimai, o kaip racionalios išvados. Tokiu būdu atminties politika diskursyviai „nuimama“ nuo politinės atsakomybės – sprendimas dėl paminklo likimo nebeatrodo kaip ideologinė pozicija, bet kaip profesionalaus vertinimo rezultatas.

Smith autorizuoto paveldo diskurso kritika leidžia šį procesą interpretuoti dar gilesniu lygmeniu. Smith teigia, kad paveldas nėra savaime egzistuojanti kategorija – jis kuriamas per institucinius sprendimus, ekspertinius vertinimus ir teises procedūras, kurios nustato, kas laikytina „teisėtu“ paveldu ir kas turi teisę jį valdyti¹¹⁸. Technokratinės valdysenos rėme šis mechanizmas veikia itin aiškiai: sovietinis paveldas tampa ne visuomeninės diskusijos objektu, o administruojamu ištekliumi, kurio likimą sprendžia „kompetentingi subjektai“. Tokiu būdu diskursyviai ribojama galimybė alternatyvioms, neinstitucionalizuotoms atminties interpretacijoms įgyti legitimumą.

Ši valdysenos logika ypač ryškiai atsiskleidžia Grūto parko vaizdinio konstravime. Parkas šiame rėme funkcionuoja kaip valdysenos infrastruktūra – materialus sprendimų grandinės elementas, leidžiantis institucijoms įgyvendinti desovietizacijos tikslus be tiesioginio politinio susidūrimo su sovietinio paveldo reikšmių klausimu. Svarbu pabrėžti, kad Grūto parkas diskursyviai eliminuojamas iš sprendimų priėmimo proceso: jis pristatomas kaip techninis sprendimų įgyvendintojas, o ne kaip aktyvus

---

¹¹⁷ Ten pat, 93-94 p.

¹¹⁸ Laurajane Smith, „Uses of heritage“, 11-15 p.

atminties politikos formuotojas. Toks diskursinis parką supančios atsakomybės „ištuštinimas“ leidžia jam veikti kaip neutraliai atrodančiam mechanizmui, sugeriančiam politiškai jautrių sprendimų pasekmes.

Assmann kanono ir archyvo dialektika čia leidžia papildomai apmąstyti šio rėmo pasekmes. Technokratinės valdysenos kontekste sprendimas perkelti sovietinius simbolius į Grūto parką reiškia jų išstūmimą iš aktyvaus kanono į archyvinę erdvę. Tačiau, kaip pabrėžia Assmann, archyvavimas nėra neutralus veiksmas – tai galios aktas, nustatantis, kas lieka matoma ir kas tampa pasyvia, kontroliuojama atminties forma¹¹⁹. Grūto parkas šioje perspektyvoje tampa archyvu ne tik fizine, bet ir politine prasme: vieta, kurioje praeitis saugoma, bet kartu ir atskiriama nuo dabartinių politinių debatų.

Taigi, technokratinės valdysenos ir depolitizacijos rėmas leidžia teigti, kad desovietizacijos įstatymo poveikis Grūto parko vaizdiniui pasireiškia ne per atvirą naratyvinę kontrolę, bet per problemos „performatyvų suvaldymą“. Sovietinis paveldas diskursyviai perkonstruojamas kaip valdymo objektas, o Grūto parkas – kaip šio valdymo infrastruktūrinė atrama. Tokiu būdu parkas tampa ne vieta, kurioje sprendžiamas atminties konfliktas, bet erdvė, leidžiančia šį konfliktą laikinai neutralizuoti, perkelti jį iš politinio lauko į administracinį racionalumo režimą.

5.2. Neutralizavimo ir interpretacijos kontrolės rėmas

Antrasis diskursinis rėmas atskleidžia, kaip sovietinis paveldas viešajame diskurse tampa objektu, kurio egzistavimas leidžiamas tik griežtai apibrėžtose interpretacinėse ribose. Šiame rėme paveldo tvarkymas neapsiriboja fiziniu perkėlimu ar administraciniu sprendimu – jis apima sistemingą reikšmių reguliavimą, kuriuo siekiama stabilizuoti sovietinių simbolių prasmę ir neutralizuoti jų potencialiai konfliktišką ar politiškai provokuojančią reikšmę. Tokia kontrolės forma veikia ne per draudimą ar cenzūrą, bet per diskursines praktikas, kurios apibrėžia, kaip apie šiuos objektus galima kalbėti ir kokių būdu juos leidžiama interpretuoti.

Macdonald pabrėžia, kad moraliai ar politiškai problemiškas paveldas šiuolaikinėse visuomenėse paprastai nėra sunaikinamas – priešingai, jis išsaugomas,

---

¹¹⁹ Aleida Assmann, *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*, 119-120 p.

tačiau perkonstruojamas taip, kad atitiktų dabartinius normatyvinius lūkesčius. Esminė šios transformacijos priemonė yra ekspozicinės ir naratyvinės praktikos, kurios „apvelka“ paveldą naujais interpretaciniais rėmais, leidžiančiais jį vartoti kaip refleksijos objektą, bet ne kaip gyvą ideologinį simbolį.

Analizuotoje medžiagoje būtent neutralizavimo ir edukacijos diskursai atlieka tokį „apvilimo“ vaidmenį. Sovietiniai simboliai pristatomi kaip istoriniai artefaktai, kurių reikšmė stabilizuojama per faktinį kontekstualizavimą, chronologinį paaiškinimą ir emocinės distancijos kūrimą. Macdonald požiūriu, tokia strategija leidžia visuomenei „saugiai“ susidurti su problemiška praeitimi, tačiau kartu riboja galimybę šią praeitį patirti kaip politiškai aktualią ar egzistenciškai trikdančią. Taigi neutralizacija čia nėra atsitiktinis efektas – tai sąmoningai palaikoma paveldo tvarkymo logika.

Smith autorizuoto paveldo diskurso teorija leidžia šį procesą interpretuoti dar radikaliau, atskleidžiant jame slypinčius galios santykius. Smith teigia, kad paveldas nėra neutralus ar savaime egzistuojantis reiškiny – jis kuriamas per instituciškai legituotus pasakojimus, kurie nustato, kas laikoma „teisinga“ interpretacija¹²⁰. Šiame kontekste „neutralumas“ tampa ne objektyvia būseną, bet normatyviniu reikalavimu, kurį palaiko ekspertai, institucijos ir oficialios edukacinės praktikos.

Analizuotoje medžiagoje edukacija dažnai pristatoma kaip pagrindinis argumentas, legituojantis sovietinių simbolių išsaugojimą ir eksponavimą. Tačiau, Smith požiūriu, tokia edukacija nebūtinai reiškia atvirą kritinę refleksiją. Priešingai, ji gali veikti kaip disciplinuojanti praktika, reguliuojanti, koku būdu sovietinė praeitis turi būti suprantama. Edukacinis diskursas nustato ribas tarp „leistinos“ istorinės refleksijos ir „nepageidaujamos“ nostalgijos, tarp „faktiško“ pažinimo ir „emocinio“ santykio su praeitimi. Tokiu būdu interpretacinė laisvė yra ne panaikinama, bet griežtai struktūruojama.

Šis interpretacijos kontrolės mechanizmas gali būti papildomai apmąstomas ir per Foucault galios ir žinojimo santykio sampratą. Foucault pabrėžia, kad galia veikia ne tik per draudimus, bet ir per žinojimo režimus¹²¹, kurie apibrėžia, kas laikoma racionalių, objektyviu ir „teisingu“ pasakojimu. Neutralizavimo rėme žinojimas – istoriniai faktai,

---

¹²⁰ Laurajane Smith, „Uses of heritage“, 29-31 p.

¹²¹ Michel Foucault, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*, red. Colin Gordon. New York: Pantheon Books, 1980, 131-133 p.

ekspertiniai paaiškinimai, kontekstualizavimas – tampa galios įrankiu, leidžiančiu suvaldyti praeities reikšmių daugialypumą. Sovietiniai simboliai diskursyviai „ištuštinami“ nuo politinės potekstės ne todėl, kad ji neegzistuos, bet todėl, kad ji paskelbiama nebeaktualia ar netinkama viešajam vartojimui.

Grūto parkas šiame rėme konstruojamas kaip saugi interpretacinė erdvė, kurioje konfliktinės reikšmės nėra sunaikinamos, bet izoliuojamos ir kontroliuojamos. Parkas leidžia sovietiniam paveldui išlikti matomam, tačiau tik tokiomis sąlygomis, kurios sumažina jo potencialą kelti politinius ar moralinius klausimus dabartyje. Šis „saugumo“ diskursas glaudžiai susijęs su neutralizavimo logika: praeitis tampa priimtina tol, kol ji pateikiama kaip užbaigta, paaiškinta ir nebekelianti grėsmės šiuolaikinei politinei tvarkai.

Svarbu pabrėžti, kad toks neutralizavimas nėra vien represyvus procesas. Jis taip pat kuria iliuziją, jog visuomenė „susitvarkė“ su sovietine praeitimi – jog ji yra išmokta, suprasta ir įveikta. Tačiau, kaip rodo tiek Macdonald, tiek Smith analizės, būtent toks užbaigtumo jausmas gali tapti kliūtimi gilesnei refleksijai. Neutralizuota praeitis praranda gebėjimą trikdyti, provokuoti ir kelti nepatogius klausimus apie dabartines galios struktūras.

Taigi neutralizavimo ir interpretacijos kontrolės rėmas leidžia Grūto parką suvokti ne kaip neutralią edukacinę instituciją, bet kaip diskursinį filtrą, per kurį sovietinė praeitis paverčiama valdoma ir politiškai nepavojinga atminties forma. Šiame procese edukacija, neutralumas ir kontekstualizavimas veikia ne kaip savaiminės vertybės, bet kaip galios technologijos, struktūruojančios tai, kas gali būti prisimenama, ir tai, kas turi likti už viešojo diskurso ribų.

5.3. Problematizavimo ir atminties perkonfigūravimo rėmas

Trečiasis diskursinis rėmas leidžia desovietizacijos procesą interpretuoti ne kaip pastangą ištrinti sovietinę praeitį iš kolektyvinės atminties, bet kaip kryptingą bandymą ją perkonfigūruoti – pakeisti jos buvimo formas, funkcijas ir normatyvinį statusą. Šiame rėme sovietinis paveldas pirmiausia yra problematizuojamas, t. y. diskursyviai įvardijamas kaip moraliai, politiškai ar simboliškai nepriimtinas, o vėliau perkeltas į naujas atminties struktūras, kurios leidžia šiai praeičiai egzistuoti tik tam tikromis,

kontroliuojamomis sąlygomis. Tokia logika leidžia išvengti tiek visiškos užmaršties, tiek nekritiško tęstinumo, tačiau kartu sukuria naują galios konfigūraciją atminties lauke.

Šį procesą produktyviai apmąstyti leidžia Nora „atminties vietų“ (*lieux de mémoire*) koncepcija. Nora teigia, kad atminties vietos atsiranda tuomet, kai nyksta gyva, spontaniškai perduodama socialinė atmintis, o praeitis ima reikalauti sąmoningo įtvirtinimo per materialius objektus, institucijas ir ritualus¹²². Tokios vietos nėra neutralios – jos atsiranda kaip atsakas į atminties krizę ir kartu veikia kaip jos stabilizavimo mechanizmai¹²³. Grūto parkas šioje perspektyvoje tampa ne paprasta sovietinių simbolių saugykla, bet specifine atminties vieta, kuri institucionalizuoja santykį su sovietine praeitimi po jos išstūmimo iš kasdienio viešojo kraštovaizdžio.

Svarbu pabrėžti, kad Nora sampratoje atminties vietos ne atkuria gyvą atmintį, o ją pakeičia – jos fiksuoja praeitį tam tikroje, sustingusioje formoje. Grūto parkas, kaip diskursyviai konstruojama atminties vieta, atlieka būtent tokią funkciją: sovietinė praeitis čia nebėra integrali dabarties dalis, bet tampa objektu, skirtu stebėti, analizuoti ar „suprasti“ iš saugaus laiko ir erdvės atstumo. Tai reiškia ne atminties išnykimą, o jos transformaciją iš gyvos, politiškai veikiančios jėgos į institucionalizuotą praeities reprezentaciją.

Assmann kanono ir archyvo dialektika leidžia šį procesą dar labiau konceptualizuoti. Assmann skiria aktyvią, normatyvią atmintį – kanoną – nuo pasyvios, tačiau potencialiai reaktualizuojamos atminties – archyvo. Desovietizacijos kontekste sovietiniai simboliai diskursyviai perkelti iš kanono į archyvą: jie nebelaikomi pavyzdiniais, formuojančiais kolektyvinę tapatybę ar vertybes, tačiau nėra ir sunaikinami. Grūto parkas šiame rėme veikia kaip archyvinė erdvė, kurioje sovietinė praeitis išsaugoma, bet kartu „nukenksminama“, atimant iš jos normatyvinį autoritetą.

Tačiau, kaip pabrėžia Assmann, archyvas niekada nėra neutralus. Tai erdvė, kuri struktūruojama galios – sprendžiant, kas bus saugoma, kokia forma, kokiomis sąlygomis ir kam bus prieinama¹²⁴. Ši įžvalga leidžia kritiškai vertinti Grūto parko kaip archyvo vaidmenį: parkas ne tik saugo sovietinį paveldą, bet ir nustato jo matomumo,

---

¹²² Pierre Nora, „Between memory and history: Les lieux de mémoire“, 7 p

¹²³ Ten pat. 21 p.

¹²⁴ Aleida Assmann, *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*, 123 p.

prieinamumo ir interpretacijos ribas. Tokiu būdu perkonfigūruojama ne tik fizinė objektų vieta, bet ir jų simbolinė reikšmė kolektyvinėje atmintyje.

Šiame kontekste svarbi tampa ir Dwyer siūloma mnemoninio režimo kaitos samprata. Dwyer teigia, kad paminklų šalinimas ar perkėlimas nėra vien destruktivus veiksmas – tai ženklas, jog visuomenė pereina iš vieno atminties režimo į kitą¹²⁵. Grūto parkas gali būti interpretuojamas kaip tokios pereinamosios būsenos erdvė, kurioje senasis sovietinis monumentalumo režimas jau neveikia, tačiau naujasis demokratinis atminties režimas dar nėra iki galo stabilizuotas. Ši tarpinė būsena leidžia valstybei deklaruoti atsiribojimą nuo sovietinės praeities, kartu išvengiant kaltinimų istorijos naikinimu ar atminties „išvalymu“.

Svarbu ir tai, kad problematizavimo diskursas šiame rėme veikia kaip būtina perkonfigūravimo sąlyga. Sovietinis paveldas pirmiausia turi būti įvardytas kaip problemiškas – moraliai, politiškai ar simboliškai – kad jo perkėlimas į archyvinę erdvę būtų legitimuotas. Tokiu būdu problematizavimas tampa ne laikina retorine strategija, o struktūriniu atminties perstatymo mechanizmu, leidžiančiu pagrįsti, kodėl tam tikros praeities formos nebegali likti aktyvioje viešojoje erdvėje.

Apibendrinant problematizavimo ir atminties perkonfigūravimo rėmas leidžia Grūto parką suvokti kaip instrumentą, per kurį įgyvendinama selektyvi atminties transformacija. Sovietinė praeitis čia nėra nei visiškai ištrinama, nei integruojama į naują kanoną – ji perkelta į archyvinę būklę, kurioje išlieka matoma, bet politiškai „nuraminta“. Tokia perkonfigūracija leidžia valstybei vienu metu atlikti du iš pažiūros prieštaringsus veiksmus: atsiriboti nuo sovietinės praeities ir kartu išsaugoti ją kaip kontroliuojamą, interpretuojamą ir instituciškai valdomą atminties formą.

5.4. Diskursinių plyšių ir pasipriešinimo rėmas

Ketvirtasis diskursinis rėmas atskleidžia, kad nė vienas iš ankstesniuose skyriuose aptartų atminties valdysenos mechanizmų nėra absoliutus ar visiškai stabilus. Remiantis Foucault įžvalga, jog galia niekada neveikia be pasipriešinimo, viešajame diskurse atsiveriantys konfliktai, alternatyvūs naratyvai ir interpretaciniai nesutarimai turi būti

---

¹²⁵ Philip Dwyer, „Smashing Statues: Re-evaluating Iconoclasm in History“, 431 p.

suprantami ne kaip desovietizacijos proceso anomalijos, bet kaip struktūrinė jo dalis. Būtent šiuose plyšiuose atsiskleidžia tiek valdysenos ribos, tiek jos nuolatinis poreikis būti iš naujo legitimuojamai.

Foucault teigimu, galia nėra monolitiška struktūra, kuri vienakrypčiai primeta reikšmes – ji veikia per santykius, kuriuose visuomet egzistuoja galimybė pasipriešinti, perinterpretuoti ar iškreipti dominuojantį diskursą. Ši perspektyva leidžia viešajame diskurse fiksuojamas diskursines kovas dėl Grūto parko vaizdinio vertinti ne kaip pavienės nuomonių kolizijas, bet kaip simptomą to, kad atminties valdysena susiduria su neišsprendžiama įtampa tarp kontrolės ir interpretacinės laisvės.

Diskursinės priešpriešos – tarp neutralizavimo ir nostalgijos, tarp edukacijos ir komercializacijos, tarp valstybės kontrolės ir privačios iniciatyvos autonomijos – rodo, kad Grūto parkas niekada iki galo netampa „uždaryta“ ar semantiškai stabilia atminties erdve. Priešingai, jis veikia kaip diskursinis mazgas, kuriame susikerta skirtingos praeities sampratos, politiniai interesai ir kultūrinės patirtys. Šis mazgas nuolat generuoja interpretacinius perteklius, kurių neįmanoma visiškai suvaldyti nei technokratiniais sprendimais, nei neutralizavimo strategijomis.

Svarbu pažymėti, kad nostalgijos diskursas šiame rėme neturėtų būti suprantamas vien kaip politinė grėsmė ar „nesusitvarkytos“ atminties simptomas. Macdonald pabrėžia, kad problemiškas paveldas dažnai generuoja ambivalentiškus santykius, kuriuose kritika, ironija, nostalgija ir estetiškas susižavėjimas gali koegzistuoti¹²⁶. Tokia ambivalencija rodo ne atminties „nesėkmę“, o jos neišvengiamą daugiasluoksniškumą. Grūto parkas, būdamas erdve, kurioje šie santykiai materializuojasi, negali būti visiškai „išvalytas“ nuo alternatyvių emocinių ar kultūrinių reikšmių.

Assmann požiūriu, archyvinės atminties erdvės visuomet išlieka potencialios reaktualizacijos vietomis. Nors archyvas skirtas „nuraminti“ praeitį, jis niekada negali garantuoti, kad saugomi objektai nebus iš naujo įkrauti reikšmėmis naujomis istorinėmis ar politinėmis aplinkybėmis. Ši įžvalga leidžia suprasti, kodėl Grūto parkas, nors diskursyviai konstruojamas kaip kontroliuojama ir saugi erdvė, nuolat grįžta į viešųjų

---

¹²⁶ Sharon Macdonald, „Difficult heritage: Negotiating the Nazi past in Nuremberg and beyond“, 1-3, 26-30 p.

debatų lauką. Archyvas čia tampa ne galutine stotele, bet laikina būseną, kurioje praeitis laukia naujų interpretacinių impulsų.

Ši pereinamoji būseną paaiškina, kodėl diskursiniai konfliktai dėl Grūto parko ne išnyksta, o periodiškai atsinaujina. Kiekvienas bandymas galutinai „uždaryti“ sovietinės praeities interpretaciją generuoja naujas priešpriešas, kurios kvestionuoja neutralumo, edukacijos ar kontrolės pretenzijas. Tokiu būdu pasipriešinimas tampa ne destruktvyvia jėga, o indikatoriumi, jog atminties valdysena yra gyvas, nuolat persiderinantis procesas.

Apibendrinant diskursinių plyšių ir pasipriešinimo rėmas leidžia suvokti Grūto parką kaip erdvę, kurioje atminties valdysena susiduria su savo pačios ribomis. Parkas nėra nei visiškai neutralizuota, nei nekontroliuojama erdvė – jis funkcionuoja kaip dinamiška atminties arena, kurioje galios, žinojimo ir interpretacijos santykiai nuolat persitvarko. Šie plyšiai ne paneigia ankstesniuose rėmuose identifikuotus mechanizmus, bet juos papildo, parodydami, kad bet koks bandymas suvaldyti problemišką praeitį neišvengiamai susiduria su jos gebėjimu grįžti, kvestionuoti ir reikalauti naujų interpretacijų.

Išvados

Šiame darbe, remiantis kolektyvinės ir kultūrinės atminties teorijomis, kanono ir archyvo dialektika, „sudėtingo paveldo“ samprata bei Foucault diskurso analizės prieiga, buvo analizuojama, kaip desovietizacijos įstatymo priėmimas ir jo viešoji komunikacija 2022–2025 m. laikotarpiu formuoja Grūto parko vaizdinį viešajame diskurse. Taikant interpretatyvią diskurso analizę, tyrimas buvo orientuotas ne į Grūto parko „tikrosios“ reikšmės nustatymą, bet į tai, kaip per kalbą, institucines praktikas ir viešąją komunikaciją apibrėžiamos galimos šios erdvės interpretacijos ir nustatomos jų ribos.

Diskurso analizės metu buvo identifikuoti keli tarpusavyje persidengiantys viešojo diskurso tipai, per kuriuos po 2022 m. konstruojamas Grūto parko vaizdinys. Instituciniame ir žiniasklaidos diskurse išryškėjo paveldo valdymo logikos diskursas, sprendimų delegavimo diskursas, istorinės atminties valymo diskursas, institucinio legitimumo diskursas, neutralizavimo mechanizmų diskursas, edukacinės misijos

diskursas, taip pat sudėtingo paveldo diskursas ir kovų dėl atminties diskursas, kuriuose artikuluojamos konkuruojančios sovietinės praeities interpretacijos.

Remiantis atlikta analize, galima fiksuoti šias pagrindines tyrimo išvadas.

Pirma, desovietizacijos įstatymas neišsprendžia įtampos tarp siekio neutralizuoti sovietinių simbolių ideologinį poveikį ir jų neišvengiamo reikšmių daugialypiškumo, bet šią įtampą perkonfigūruoja. Tyrimas parodė, kad sovietiniai simboliai nėra eliminuojami iš viešojo diskurso – jie perkeliama į naują diskursinį režimą, kuriame jų buvimas tampa sąlyginis, kontroliuojamas ir nuolat legitimuojamas per institucines bei ekspertines praktikas. Taigi desovietizacija veikia ne kaip ištrynimo, o kaip transformacijos mechanizmas.

Antra, po 2022 m. viešajame diskurse Grūto parkas konstruojamas nebe kaip marginali ar problemiška erdvė, bet kaip funkcinė atminties valdysenos infrastruktūra. Instituciniame ir žiniasklaidos diskurse dominuoja technokratinis ir depolitizuojantis diskursas, kuriame sprendimai dėl sovietinio paveldo pateikiami kaip administraciniai, procedūriniai ar logistiniai klausimai. Tokiu būdu atminties politika diskursyviai perkeliama iš politinių ir moralinių debatų lauko į ekspertinių sprendimų ir institucinių procedūrų sritį. Grūto parkas šiame procese tampa galutine sprendimų grandimi – vieta, kurioje materializuojamos deleguotų sprendimų pasekmės, tačiau pats parkas eliminuojamas iš politinės atsakomybės lauko.

Trečia, Grūto parkas diskursyviai įtvirtinamas kaip neutralizuota, bet ne neutrali atminties erdvė. Neutralizavimo ir interpretacijos kontrolės diskursai atskleidžia, kad edukacija, kontekstualizavimas ir „istorinio faktiškumo“ retorika veikia ne tik kaip informavimo priemonės, bet ir kaip galios technologijos, reguliuojančios leistinas sovietinės praeities interpretacijas. Šiame kontekste „neutralumas“ pasirodo kaip normatyvinis reikalavimas, struktūruojantis, kurios reikšmės laikomos priimtinos, o kurios – marginalizuojamos ar delegitimizuojamos. Grūto parkas formuojamas kaip „saugi“ erdvė, kurioje praeitis gali būti rodoma tik tokiomis sąlygomis, kurios sumažina jos politinį aktualumą dabartyje.

Ketvirta, desovietizacijos įstatymo poveikis Grūto parko vaizdiniui pasireiškia per sovietinės atminties perkėlimą iš aktyvaus kanono į archyvinę būklę. Sovietiniai simboliai praranda normatyvinį, tapatybę formuojantį vaidmenį, tačiau nėra sunaikinami

– jie išsaugomi kaip potencialiai reaktualizuojama, bet politiškai „nuraminta“ praeitis. Ši archyvinė logika leidžia valstybei vienu metu deklaruoti atsiribojimą nuo sovietinės praeities ir kartu išvengti kaltinimų istorijos naikinimu. Grūto parkas šiame kontekste veikia kaip atminties perkonfigūravimo instrumentas, leidžiantis suderinti šias dvi, iš pirmo žvilgsnio prieštaringas, atminties politikos kryptis.

Penkta, viešajame diskurse nuolat atsikuriantys konfliktai, alternatyvūs naratyvai ir interpretacinės priešpriešos atskleidžia atminties valdysenos ribas. Diskursinių plyšių ir pasipriešinimo analizė parodė, kad nė vienas iš neutralizavimo ar kontrolės mechanizmų nėra galutinis ar stabilus. Grūto parkas išlieka diskursiniu mazgu, kuriame susikerta skirtingos praeities sampratos – nuo neutralizuojančios edukacijos iki nostalgijos ar komercinės logikos. Todėl parkas nėra nei visiškai „uždaryta“, nei nekontroliuojama atminties erdvė, bet dinamiška arena, kurioje galios, žinojimo ir interpretacijos santykiai nuolat persiderina.

Atsakant į pagrindinį tyrimo klausimą, galima daryti išvadą, kad desovietizacijos įstatymo priėmimas ir jo viešoji komunikacija konstruoja Grūto parką pirmiausia kaip ideologiškai neutralizuotą atminties erdvę. Vis dėlto ši neutralizacija nėra absoliuti ir nuolat susiduria su interpretaciniais plyšiais. Parkas diskursyviai įtvirtinamas kaip valstybės atminties valdysenos dalis, tačiau kartu išlieka potencialiu nostalgijos, konflikto ir alternatyvių reiškinių lauku. Taigi įstatymas ne panaikina sovietinės praeities problematiką, bet perkelia ją į naują, labiau kontroliuojamą, tačiau ne iki galo stabilų diskursinį režimą.

Vertinant darbo ribotumus, pažymėtina, kad tyrimas apsiribojo viešuoju diskursu ir neanalizavo, kaip Grūto parko vaizdinys priimamas ir interpretuojamas skirtingų visuomenės grupių. Taip pat nebuvo taikoma lyginamoji perspektyva, kuri leistų detaliau įvertinti Lietuvos desovietizacijos modelio specifiką platesniame tarptautiniame kontekste. Galiausiai, tyrimas apsiribojo laikotarpiu po 2022 m., todėl negalėjo pilnai atskleisti ilgesnės Grūto parko vaizdinio raidos dinamikos.

Ateities tyrimai galėtų plėtoti šio darbo įžvalgas keliais kryptingais būdais: analizuojant lankytojų recepciją ir patirtis, taikant lyginamąją perspektyvą kitų „sudėtingo paveldo“ atvejų kontekste bei tiriant, kaip besikeičiantis geopolitinis

kontekstas gali ateityje iš naujo reaktualizuoti archyvuotą sovietinę atmintį ir transformuoti Grūto parko vaidmenį viešajame diskurse.

Literatūros sąrašas

1. Andriejauskaitė, Jurgita, „Raseiniuose nukeliami sovietiniai paminklai“, *delfi.lt*, 2022 m. gegužės 30 d.
<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/raseiniuose-nukeliami-sovietiniai-paminklai-90348491>
2. Assmann, Aleida, *Canon and Archive*, kn. *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, red. Astrid Erll, Ansgar Nünning, Sara B. Young, Berlin–New York: Walter de Gruyter, 2008.
3. Assmann, Aleida, *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
4. Assmann, Jan, „Communicative and Cultural Memory“, kn. *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, red. Astrid Erll, Ansgar Nünning, Berlin: Walter de Gruyter, 2008.
5. Baronienė, Daiva, „Dėl „išvaduotojų“ paminklų prašo išaiškinimo“, *sekunde.lt*, 2022 m. birželio 18 d.
<https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/del-isvaduotoju-paminklu-praso-isaiskinimo/>
6. Baronienė, Daiva, „„Išvaduotojų“ paminklams rado vietą muziejuje“, *sekunde.lt*, 2022 m. spalio 1 d.
<https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/isvaduotoju-paminklams-rado-vieta-muziejuje/>
7. Baronienė, Daiva, „Panevėžio balvonai laukia savo valandos“, *sekunde.lt*, 2023 m. kovo 25 d.
<https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/panevezio-balvonai-laukia-savo-valandos-2/>
8. BNS, „Antakalnio kapinėse nukeltos sovietinės skulptūros – Grūto parkui“, *kaunodiena.lt*, 2023 m. kovo 29 d.
<https://kauno.diena.lt/naujienos/vilnius/miesto-pulsas/antakalnio-kapinese-nukeltos-sovietines-skulpturos-bus-perduotos-gruto-parkui-1119599>

9. BNS, „Lietuvoje nukeltus sovietinius paminklus KPD siūlo perduoti „Grūto parkui““, *lrt.lt*, 2022 m. birželio 1 d.
<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1708014/>
10. BNS, „Lietuvoje nukeltus sovietinius paminklus KPD siūlo perduoti „Grūto parkui““, *15min.lt*, 2022 m. birželio 1 d.
<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/vizualieji-menai/lietuvoje-nukeltus-sovietinius-paminklus-kpd-siulo-perduoti-gruto-parkui-929-1687766>
11. BNS, „Nukelti du paminklai sovietų kariams Kėdainių rajone“, *lrytas.lt*, 2022 m. balandžio 25 d.
<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2022/04/25/news/nukelti-du-paminklai-sovietu-kariams-kedainiu-rajone-23164020>
12. Burchell, Graham; Gordon, Colin; Miller, Peter, *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, Chicago: University of Chicago Press, 1991.
13. Čepaitienė, Rasa, „Sovietmečio atmintis – tarp atmetimo ir nostalgijos“, *Lituanistica*, t. 53, nr. 4 (72), 2007.
https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2007/4/Lit_036_050.pdf
14. Čepaitienė, Rasa, „Dekomunizacijos formos ir eiga“, kn. *Postsovietinis tranzitas: nuo Sovietų Sąjungos žlugimo iki karo Ukrainoje*, Obuolys, 2022.
15. Dwyer, Philip, „Smashing Statues: Re-evaluating Iconoclasm in History“, *The English Historical Review*, t. 138, nr. 592, 2023.
<https://doi.org/10.1093/ehr/cead100>
16. ELTA, „Petro Cvirkos paminklas bus perkeltas į Grūto parką“, *delfi.lt*, 2022 m. birželio 28 d.
<https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/petro-cvirkos-paminklas-bus-perkeliamas-i-gruto-parka-93795199>
17. ELTA, „Seimas svarstys desovietizacijos įstatymo projektą“, *lrytas.lt*, 2022 m. birželio 16 d.
<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2022/06/16/news/seimas-svarstys-desovietizacijos-istatymo-projekta-23695894>
18. Fairclough, Norman; Chouliaraki, Lilie, *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2021.

19. Foucault, Michel, *The Archaeology of Knowledge*, London: Routledge, 2002 [1969].
20. Foucault, Michel, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*, New York: Pantheon Books, 1980.
21. Foucault, Michel, *The History of Sexuality. Volume I: An Introduction*, New York: Vintage Books, 1990.
22. Halbwachs, Maurice, *On Collective Memory*, Chicago–London: University of Chicago Press, 1996.
23. Isaac, Rami K., „Interpreting the Emotions of Visitors: A Study of Visitor Comment Books at the Grūtas Park Museum, Lithuania“, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, t. 15, nr. 4, 2015.
24. Jurašienė, Jolanta, „Ambivalentiškumo problema Grūto parke: atvejo studija“ (magistro darbas, Vilniaus dailės akademija, 2016).
25. Karpenko, Jelena, „Paminklo „natūralizavimas“: sovietinio paveldo įsisavinimo praktikos Grūto parke“, kn. *Vietos dvasios beiėškant*, Lietuvos istorijos institutas, 2014.
26. Kreivytė, Laima, „Demitologizuojam ar garbinam?“, kn. *Yra vien kelias. Geriausi „Dialogo“ tekstai 1999–2001*, 2001.
27. Kubikis, Deividas, „Grūto parkas pildosi naujais sovietiniais paminklais“, *jp.lt*, 2022 m. liepos 25 d.
<https://jp.lt/gruto-parkas-pildosi-naujais-sovietiniais-paminklais/>
28. Lankauskas, Gediminas, „Apie sensorinę socializmo atmintį“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, nr. 6, 2006.
<https://www.istorija.lt/data/public/uploads/2020/09/lietuvos-etnologija-6-15-2006-5-g.-lankauskas-apie-sensorinc499-socializmo-atmintc4af-p.-47-72.pdf>
29. Lankininkaitė, Rūta, „Savivaldybėms atsikratant sovietų karių skulptūromis, dalis patenka į Grūto parką: visų priimti negali“, *lrt.lt*, 2022 m. rugpjūčio 13 d.
<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1759859/>
30. Lietuvos Respublikos Seimas, „Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymas“, Vilnius, 2022 m.
<https://e-seimas.lrs.lt/>

31. Macdonald, Sharon, *Difficult Heritage: Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and Beyond*, London: Routledge, 2010.
32. Macdonald, Sharon, *Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today*, London: Routledge, 2013.
33. Macdonald, Sharon, *The Politics of Display: Museums, Science, Culture*, London–New York: Routledge, 1998.
34. Macdonald, Sharon, „Is ‘Difficult Heritage’ Still ‘Difficult’? Why Public Acknowledgment of Past Perpetration May No Longer Be So Unsettling to Collective Identities“, *Museum International*, 2015.
35. Machin, David; Mayr, Andrea, *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*, London: Sage, 2023.
36. Mikučionytė, Raimonda, „Panevėžys atsikratys sovietinio palikimo: paminklai miestą paliks iki lapkričio 1-osios, atsidurs Grūto parke“, *lrt.lt*, 2022 m. rugsėjo 27 d.
<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1787818/>
37. Nikžentaitis, Alvydas, „Erdvių pasisavinimas Rytų Prūsijoje XX amžiuje: ar jau atėjo laikas lyginamiesiems tyrimams?“, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, nr. 24, 2011.
<https://e-journals.ku.lt/journal/AHUK/article/521/info>
38. Nora, Pierre, „Between Memory and History: Les lieux de mémoire“, *Representations*, 1989.
39. Rimaitė-Beržiūnienė, Viktorija, „Paminklai Lietuvoje: valstybės tapatybės konstravimas“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2022).
40. Rindzevičiūtė, Eglė, „Boundary Objects of Communism: Assembling the Soviet Past in Lithuanian Museums“, *Ethnologie française*, t. 48, nr. 2, 2018.
41. Schwartz-Shea, Peregrine; Yanow, Dvora, *Interpretive Research Design: Concepts and Processes*, London: Routledge, 2013.
42. Smith, Laurajane, *Uses of Heritage*, London–New York: Routledge, 2006.
<https://rbb85.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/11/laurajane-smith-uses-of-heritage.pdf>

43. Snyder, Timothy, „Memory of Sovereignty and Sovereignty over Memory“, *History and Memory*, 2002.
44. Vainorius, Martynas, „Klaipėda atsisveikins su sovietinio memorialo skulptūromis“, *Atvira Klaipėda*, 2022 m. birželio 22 d.
<https://www.atviraklaipeda.lt/2022/06/22/klaipeda-atsisveikins-su-sovietinio-memorialo-skulpturomis/>
45. Vilniaus miesto savivaldybė, „Antakalnio kapinėse demontuoti sovietinio paminklo postamentas ir aukuras“, *vilnius.lt*, 2024 m. vasario 6 d.
<https://vilnius.lt/naujienos/antakalnio-kapinese-demontuoti-sovietinio-paminklo-postamentas-ir-aukuras>
46. Vilniaus miesto savivaldybė, „P. Cvirkos skulptūra perduota Grūto parkui“, *vilnius.lt*, 2023 m. rugsėjo 29 d.
<https://vilnius.lt/naujienos/p-cvirkos-skulptura-perduota-gruto-parkui>
47. Williams, Paul, „The Afterlife of Communist Statuary: Hungary's Szoborpark and Lithuania's Grutas Park“, *Forum for Modern Language Studies*, t. 44, nr. 2, 2008.

Summary

The Impact of the Law on Desovietization on the Image of Grūtas Park: A Public Discourse Analysis (2022–2025). This master's thesis examines how the desovietization law adopted in Lithuania and its public communication during the period 2022–2025 have shaped the construction of the image of Grūtas Park in public discourse. The study is based on the assumption that the removal of Soviet heritage objects from public spaces does not result in their disappearance from collective memory, but rather leads to a transfer and reconfiguration of meanings within new institutional and discursive contexts.

The theoretical framework of the thesis draws on theories of collective and cultural memory, Pierre Nora's concept of lieux de mémoire, Aleida Assmann's canon–archive dialectic, Sharon Macdonald's concept of difficult heritage, and Laurajane Smith's theory of authorized heritage discourse. These perspectives enable the analysis of Grūtas Park as an ambivalent memory site in which Soviet symbols are neither fully eliminated nor unambiguously reinterpreted.

The empirical part of the study is based on discourse analysis applied to institutional documents (legislation, municipal council decisions, expert evaluations) and publications in national and regional media. The analysis reveals how, within public discourse, Grūtas Park is constructed as an ideologically neutralized memory space, an archive, or an educational institution, while simultaneously exposing discursive tensions between narratives of critical reflection, neutralization, and nostalgia.

The findings indicate that the implementation of the desovietization law does not erase the meanings of Soviet symbols but instead relocates them into a different mnemonic regime, in which Grūtas Park emerges as an important infrastructure of memory politics. The thesis contributes to broader discussions on the role of the state in managing difficult heritage and the significance of public discourse in shaping the boundaries of collective memory in contemporary Lithuania.

DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO DEKLARACIJA

Vardas, pavardė: Jokūbas Jonas Proškevičius

Studento pažymėjimo numeris: 2415869

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams:

☐ Aš **nenaudojau** dirbtinio intelekto įrankių pateikiamame darbe.

☒ Aš **naudojau** vieną ar kelis dirbtinio intelekto įrankius pateikiamame darbe.

Jei taip, kokius? Claude.ai

Dirbtinio intelekto įrankius naudoju kritiškai, kaip pagalbines priemones. Prisiimu visą atsakomybę už darbe pateiktą informaciją, argumentus ir galutinius darbo rezultatus.

.....

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams bei paaiškinti, kaip naudojote dirbtinį intelektą:

Aš naudoju dirbtinio intelekto įrankius šiam/-iems tikslui/-ams:

- ☒ **Idėjų generavimui** (pavyzdžiui: argumentų ar kontra-argumentų generavimui, struktūros plano sudarymui, galimų tyrimo klausimų generavimui)

Paaiškinkite: Pagalba generuojant darbo struktūros planą, gryninant pačio darbo temą

- ☐ **Informacijos paieškai** (pavyzdžiui: papildomos literatūros ar kontekstinės informacijos paieškai)

Paaiškinkite: .....

- ☒ **Kaip rašymo asistentą** (pavyzdžiui: gramatinių ar stiliaus klaidų taisymui, vertimui, pastraipų perstruktūravimui ir pan.)

Paaiškinkite: Verstos kelios autorių naudojamos sąvokos, konsultavimasis dėl pastraipų eiliškumo

- ☐ **Vizualinės medžiagos kūrimui** (pavyzdžiui: naujo paveikslėlio, žemėlapių sukūrimui ar redagavimui)

Paaiškinkite: .....

- ☐ **Kaip mokymosi pagalbininką** (pavyzdžiui: papildomam medžiagos paaiškinimui paprastesne kalba, sąvokų ar teorinių koncepcijų palyginimui, žinių patikrinimo užduočių generavimui ir pan.)

Paaiškinkite: .....

- ☐ **Duomenų analizei** (pavyzdžiui: skaičiavimui, kodavimui, kokybinių ar kiekybinių duomenų vizualizacijai, lentelės ar grafiko sukūrimui)

Paaiškinkite: .....

- ☐ **Efektyvumo didinimui** (pavyzdžiui: tekstų santraukų kūrimui, išnašų formatavimui ir pan.)

Paaiškinkite: .....

- ☐ **Kitu būdu.**

Paaiškinkite: .....

- **Kokių žingsnių ėmėtės siekdami sumažinti dirbtinio intelekto daromų klaidų ar neatsakingo naudojimo tikimybę?**

Paašškinkite: Bet kokia pateikta konkreti informacija (pavyzdžiui, panaudotos teorijos), buvo pertikrinta ranka ir naudojama tik tuo atveju, jei išorinis, mano pačio rastas šaltinis tai patvirtindavo.